

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

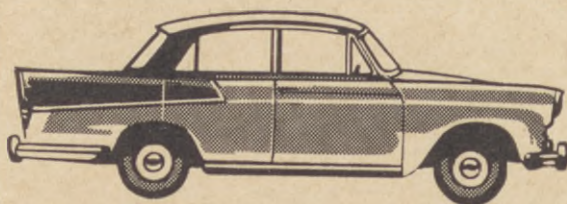
nr **5**

maj 1961

pris 1 krona

Ni vinner i längden
på att välja AUSTIN!

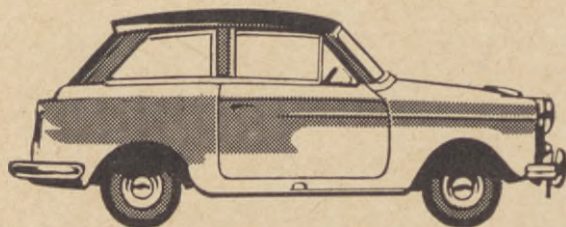
3 toppmodeller från **BMC**

AUSTIN A 55

den eleganta, rymliga och bekväma familjebilen. Fyra dörrar, de bakre med barnsäkra lås.

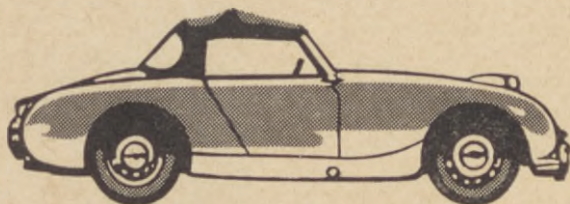
RIKTPRIS: 10.210:—

AUSTIN A 40

den Farina-ritade världssensationen som förenar skönhet med ändamålsenlig konstruktion.

RIKTPRIS: 7.695:—

AUSTIN HEALEY

Två suveräna sportvagnsmodeller; folksportvagnen Sprite och fullblodet 3000.

RIKTPRISER: 8.890:–, 16.590:–

THE BRITISH MOTOR CORPORATION (SWEDEN) AB

Södertälje 2

Ny försäkringsdomstol

I proposition till vårriksdagen (K. Maj:ts proposition nr 45) föreslås inrättande av en socialförsäkringsdomstol till vilken besvärssak- ärenden från hela socialförsäkrings- området koncentreras. Därmed får man en enhetlig högsta prövnings- instans inom socialförsäkringen. Den tidigare splittringen av försäkrings- ärenden upphör därmed, men man bör hålla i minnet att den nya dom- stolen blir en *försäkringsdomstol* — inte en generell högsta instans för alla möjliga sorts socialfrågor. De s. k. *socialvårdsmålen* kommer i fortsättningen — liksom nu — att handläggas av högsta domstolen, re- geringsrätten, kammarrätten, so- cialstyrelsen osv. Departementsche- fen framhåller, att åtskilliga av des- sa mål saknar helt samhörighet med socialförsäkringen. Som exempel kan nämnas, att frågor rörande administrativa frihetsberövanden handlägges av regeringsrätten.

”Socialförsäkringens ökade betydel- se för den enskilde gör det till ett alltmer behjärtansvärt önskemål att var och en som inte är nöjd med de lägre instansernas beslut skall få tillfälle att utnyttja den domstol, som nu tillskapas för att tillgodose allmänhetens intresse av rättssäker- het”, säger socialministern. Domsto- len får också en helt annan sam- mansättning än vad utredningsmän- nen i frågan ursprungligen avsett. Något inslag av *lekmän* hade man inte tänkt sig vara behövligt i den- na domstol. Från flera remissinstan- ser — bl. a. Rikskommittén för par-

tiellt arbetsföra och Landsorganisa- tionen — har framförts krav på lek- mannainflytande. Dessa önskemål synes till viss del ha beaktats. Det är inte här fråga om att ge utrym- me för organisationer eller intresse- grupper utan att ge domstolen till- gång till erfarenheter av annan art än rent juridisk sakkunskap.

Domstolen kommer i sitt arbete att ställas inför sådana uppgifter som att dra gränsen mellan själv- ständiga företagare och arbetstaga- re, att bedöma en persons arbets- förmåga och uppskatta hans in- komster m. m. Vid behandling av sådana och liknande spörsmål be- hövs arbetsmarknadskontakt. Även lekmän med praktisk erfarenhet av annat slag bör knytas till domstolen, hävdar socialministern. Vid domsto- lens tillkomst bör nio ledamöter till- sättas, varav fem jurister och fyra lekmän. Fackmännen, dvs. jurister- na, blir heltidsanställda medan lek- männen tillsätts på deltid för fyra år i sänder. Enligt propositionen bör Kungl. Maj:t förordna lekman- ledamöterna utan föregående för- slag av intresseorganisationer eller andra. Departementschefen är enig med utredningsmännen om att *me- dicinska experter* skall stå till dom- stolens förfogande — det blir för dessa experter sannolikt fråga om arvodestjänster.

Avgränsningen av arbetsområdet för den nya försäkringsdomsto- len har varit en svår fråga, bl. a. när det gäller hänsynen till ”äldre” in-

stanser och deras kompetensområ- den. Försäkringsrådet, som bl. a. handlägger frågor rörande yrkes- skadeförsäkringen, får fortsätta tills- vidare som mellaninstans, men rå- dets verksamhet beräknas upphöra den 1 januari 1966. Den nya försäk- ringsdomstolen skall enligt propo- sitionen vara inrättad redan den 1 juli 1961.

Förfarandet vid domstolen blir i princip ”skriftligt”. Möjligheten till *munlig utredning*, ägnad att i vissa frågor ställa målen i klarare belysning, bör dock tillvaratas framhålls det i departementsche- fens eget yttrande. Från Rikskom- mittén för partiellt arbetsföra m. fl. remissinstanser har framhållits, att den enskilde, som inställer sig vid muntlig handläggning, bör ha möj- lighet till ersättning för kostnader, som är motiverade för att tillvara- taga hans rätt. Departementschefen medger att goda skäl talar härför. Hela denna fråga måste emellertid bedömas i annat sammanhang. Frå- gan om fördelning av kostnaderna i mål och ärenden i förvaltningspro- cessen är för närvarande föremål för utredning av besvärssakkunni- ga. Socialministern vill därför av- vakta resultatet av denna utredning — ett ställningstagande i förelig- gande fall skulle kunna verka hind- rande på en samlande lösning. Han nöjer sig med att föreslå, att ersätt- ning av allmänna medel skall utgå till sakkunnig och vittne som för- säkringsdomstolen självmant kallar.

Sixten Hammarberg

"Kiosksjukan" har krävt offer

enligt en utredning i Stockholm. Det utredningsmaterial sekreterare Svante Jakobsson lagt fram om den s. k. näringshjälpen till partiellt arbetslösa visar att drygt 60 % misslyckats som "egna" företagare — omkring 37 % "är fortfarande vid liv". *Stockholms-Tidningen* gör i ett ledarstick några kommentarer till arbetsvårdsbyråns utredning om socialvårdens sätt att sköta näringshjälpen:

En ofta allvarlig åkomma som framför allt drabbar partiellt arbetslösa är den s. k. kiosksjukan. Orealistiska förespeglningar om goda inkomster och en inte alltför omfattande arbetsinsats har bidragit till att sänka motståndskraften mot sjukdom. Följden är att alltför många partiellt arbetslösa, som måhända skulle kunna försörja sig genom att efter omskolning ta anställning, fixerat sig vid en korv- eller gottkiosk, tobaksaffär, grönsaksstånd, postorderfirma e. d.

Många av dessa kiosksjukans offer får av de sociala myndigheterna hjälp till en rörelse som de inte kan klara, dels därför att de inte har egna personliga förutsättningar, men ofta också på grund av att rörelsen inte skulle kunna bära sig även skött av en mycket dugande kraft.

Det kan vara farligt att bedöma generellt efter siffrorna, skriver tidningen. Många projekt kan ha upphört av olika skäl — i en del fall även om rörelsen i och för sig gått bra. Man kan instämma med tidningen och tillfoga; att så länge man inte vet hur många andra — som inte faller under beteckningen partiellt arbetslösa — klarar liknande företag, procentuellt jämfört, bör inte alltför förhastade slutsatser

dras om "misslyckande". Försiktigheten kräver kontroll härvidlag, när det gäller socialhjälpsspengar, men det förekommer ibland felaktiga spekulationer i hithörande branscher, där inte handikappade varit inblandade. Ställd på sin spets kan frågan formuleras: har inte också de handikappade rättighet att misslyckas — jämfört med andra människor?

Handikapporganisationer i Danmark samverka i gemensamt förbund

I Danmark finns en centralorganisation för sex organisationer: blinda, döva, hörselskadade, kroniskt sjuka, tuberkulösa och vanföra har förenats i ett gemensamt landsförbund. Sammanslutningen heter De samverkande invalidorganisationer och dess arbete ledes av ett representantskap på 30 medlemmar. Varje grupporganisation har fem representanter i styrelsen. Över 30.000 medlemmar står bakom den gemensamma centralorganisationen. Ordföranden H. C. Seierup säger i en artikel i *Trygd og Arbeid*, organ för De tuberkulösa hjälporganisation i Norge, att de enskilda gruppfrågorna må varje grupp behandla enskilt, men större frågor av gemensam karaktär kräver samverkan. Han redovisar också flera goda resultat på områden, där grupperna hittills hunnit med att göra gemensam sak.

En sjukhuskurators uppgifter

är många framhåller Maj Borelius, som är kurator på lungsjukhus, i häfte 1 av *Kvartalsskriften*, utgiven av Sv. Nationalföreningen mot *Hjärt- och Lungsjukdomar*. I några korta satser ringar hon in en mängd väsentliga fakta, tankvärda synpunkter på en aktuell uppgift — den att ge hjälp som leder till självhjälp. Vi citerar:

"För att kunna hjälpa sin patient måste kuratorn ha inte bara ingående kunskaper om samhällets hjälp-möjligheter utan också kunna utnyttja dem. Men kuratorn måste även veta vad för slags patient som behöver hjälp. Därför fordras av dagens sjukhuskurator en både grundlig och specialiserad utbildning, som i Sverige endast erhålles på våra socialinstitut. Det räcker inte att kunna sociallagstiftningen, kuratorn måste dessutom ha kunskaper i psykologi och socialvårdsmetodik för att kunna svänga om patientens negativa reaktioner till positiva, för att kunna ge "hjälp till självhjälp". Många tror att kurators uppgift är att "ordna allt" för patienten. Kuratorn skall i stället försöka få patienten att själv gripa sig an med problemen. Det går naturligtvis mycket fortare om kuratorn reder upp situationen, medan patienten passivt tittar på, men då glömmar man att det inte är en kuratorsuppgift att göra patienten osjälvständig."

NI HAR VÄL PRENUMERERAT PÅ STATUS?

Status RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

Ansv. utg.: Einar Hiller
Redaktör: Sixten Hammarberg
Red. och Exp.: Kocksgatan 15, Stockholm
Telefon 41 39 99 och 44 40 40
Postadr.: Box 4149, Sthlm 4
Ägare: De Lungsjukas Riksförbund
Postgironr 95 00 11

Annonspriser:
Omslagets sista sida 500:-
1/1-sida 400:- 1/2-sida 225:-
1/4-sida 125:- 1/8-sida 65:-

Småannonser:
58 mm spaltbredd 65 öre mm
90 mm spaltbredd 90 öre mm

Prenumerationspris: Helår 10 kr, halvår 5:50 kr

UR INNEHÅLLET:

● OPERATION TBC FORTSÄTTER	6
SKALL DOKTORN VARA UPPRIKTIG?	8
ARBETETS VARDAG	12
SOKRATES MED LIV OCH FÄRG	16
I BLICKPUNKTEN	19
BILDKRYSS	23

OMSLAGSBILD: "Frihet från hunger"
Fotostudie av Bo Samuelsson, Hågersten

”Förkylning” kostar fem miljarder om året

för vårt land i förlorad produktion hävdar fil. lic. J. Gunnar Lindgren i tidskriften *Sunt Förnuft*. Artikel-författaren erinrar också om att vi fortfarande inte har någon helt pålitlig kalkyl över sjukdomarnas ekonomiska betydelse:

Antag att vi kunde övervinna förkylningssjukdomarna — vad skulle det kunna innebära? En möjlighet är att motsvarande förlorad arbetstid gick ut i form av semesterledighet i stället för sjukfrånvaro. Det skulle i så fall räcka till att förlänga semestern för alla med minst en vecka utan att vi ändå behövde skära ner någon annanstans.

Togs den minskade sjuktiden i stället ut som ökad produktion, skulle det kunna motsvara en allmän höjning av den privata konsumtionsnivån med — säg — fem procent.

Det är alltså exempel på vad svenska folket skulle kunna få i stället för snuva, feber, sängliggande och andra föga uppskattade förkylningsobehag, om det kunde tas kål på förkylningssjukdomarna.

Söderby sjukhus har fyllt 50 år

och i samband härmed hölls en liten festlighet med tal av nuvarande överläkaren docent Torsten Bruce. I hans anförande, som återges i den kvartalsskrift *Svenska Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar* utger, finns många intressanta data. När Söderby skulle byggas på sin nuvarande plats granskades på sin nuvarande plats granskades byggnadsplanerna av ingen mer eller mindre än professor Robert Koch i Berlin, som erhållit Nobelpris bl. a. för sin upptäckt av tuberkelbacillen. Den 17 maj 1906 bestämde Stockholms stadsfullmäktige att Söderby skulle ligga ute vid Uttran, dvs. på den plats sjukhuset alltjämt står kvar. År 1910 stod Söderby färdigt och den 1 november samma år intogs den förste patienten. Sjukhuset räknade då 448 vårdplatser. När den förste överläkaren, dr Carlsson, år 1916 avled 56 år

gammal skrev Hjalmar Branting i sin tidning ett uppskattande omdöme om hans insatser för huvudstadens tuberkulosvård. Hela 1950-talet har kännetecknats av en stark strävan att modernisera sjukhuset. Detta arbete har fortgått i etapper — om några år räknar man med att alla sjukhusets vårdavdelningar anpassats efter tidens krav samt att

sjukvården får en ändrad inriktning — då även andra lungsjukdomar än tbc kommer att bli ett alltmera markant inslag i den äldre sjukvårdsbilden. Nya Söderby förbereder denna omvandling med att bl. a. modernisera vårdavdelningarna: mindre salar och större tillgång på smårum gör det möjligt att dela upp patienterna efter vårdbehovens krav. Patienter med kroniska bronkiter, astmafall, lungtumörer och emfysem, ingår i dagens vårdssituation. Det kan nämnas att av patienter, som i år underkastats större kirurgiska ingrepp, utgör ca 20 % andra fall än tuberkulos. Bland dessa dominerar lungcancer — cancer i lungorna är en tumörform, stadd i ökning särskilt i städerna och mest i storstaden Stockholm, framhöll docent Bruce.

PRESS | eko

de förslitna och otidsenligt disponerade röntgen- och operationsavdelningarna inrymts i ändamålsenliga lokaler. Sjukhusets jubileum infaller just vid en tidpunkt då lung-

Vad är sanning om tbc?

Tbc-problemen har vållat missförstånd. Tavla II ger de officiella uppgifterna, och sanatorierna avlöses så småningom av moderna lungkliniker. Svåra sociala problem — rehabilitering och hjälp åt de sjukdomsdrabbade efter sjukhusvistelsen, konvalescentvård och arbetsvård, återstår alltjämt. Se vidare sid. 6!

Socialministern:

*Arbetsmarknadsstyrelsen
bör helt svara för
näringshjälpen*

I den proposition regeringen nu framlagt om socialförsäkringens organisationsformer m.m. beröres även näringshjälpens framtida organisation. Näringshjälp avser hjälp åt handikappade för anskaffande av verktyg, startande av någon rörelse m.m. för personer, som visa fallenhet och har förutsättningar att klara sådana upp-

Statsrådet Torsten Nilsson

gifter. Den del av invalidförebyggande verksamhet, vilken sammanfattas i be-teckningen näringshjälp, administreras av både pensionsstyrelsen och arbetsmarknadsverket. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sitt remissyttrande påtalat denna splittring av näringshjälpen och föreslår att ett organ, dvs. arbetsmarknadsstyrelsen ensam, skall handlägga hithörande frågor. Medicinalstyrelsen uttalar sig också för en successiv överflyttning av hela näringshjälpen till arbetsmarknadsstyrelsen. Socialministern framhåller att han för sin del delar uppfattningen att arbetsvårdsorganen, dvs. arbetsmarknadsverket, helt skall svara för dessa uppgifter och att den nuvarande organisatoriska splitt-ningen beträffande denna hjälpform upp-hör. De organisatoriska frågorna bör lösas i samband med att det föreslagna riks-försäkringsverket övertar pensionsstyrelsens nuvarande uppgifter.

Socialförsäkringens organisation

Hela vårt socialförsäkringssystem ligger i stöpsleven. I den nya propositionen om arbetsformerna, vilken nu förelagts vårriksdagen, finns en rad nya förslag om samordning

och ombildning av äldre styrelser och organ. I proposition nr 45 från socialministern hittas bl. a. följande förslag om sjukförsäkring, pensioner, organisationsformer m. m.:

Lokalsjuk-kassorna avskaffas från 1 januari 1962 och blir lokalkontor för de nya centralsjuk-kassorna. Ombudsmötet slopas.

För företagare och fria yrkesutövare skall gälla samma regler för beräkning av pensionsgrundande inkomst för ATP som nu existerar för löntagare. För dessa nya kategorier gäller en betänketid till den 31 augusti i år om de vill vara med eller gå ur systemet.

Invalidpensionsärenden skall prövas av särskilda organ inom sjuk-kassorna, kalla-de pensionsdelegationer.

I propositionen föreslås också att den som är intagen i fängvårds- eller tvångs-arbetsanstalt eller hålls häktad skall kunna få folkpension med ett belopp som högst motsvarar 600 kr om året med f. n. högst 200 kr. Kan den pensionsberättiga-de inte tillgodogöra sig beloppet på grund av sitt tillstånd kan riks-försäkringsverket besluta att sänka det, dock lägst till 200 kr.

Riksförsäkringsanstalten och pensionsstyrelsen sammanslås den 1 juli i år till ett ämbetsverk, riks-försäkringsverket.

Slutligen föreslås att folkpensionerings-lagen ändras så att det s. k. fickpenning-beloppet till vissa folkpensionärer som vårdas på anstalt höjs till 50 kr i måna-den mot f. n. 40 kr.

Besvär över riks-försäkringsverkets och försäkringsrådets beslut i socialförsäkringsfrågor — främst då ATP-frågor — skall prövas av en nyinrättad försäkrings-domstol från 1 juli 1961.

Hjälpmedel för handikappade

Sidvändare för tidningsläsning.

Det är svårt för handikappade att klara sin dagliga livsföring med de hjälpmedel och verktyg vi normalt behöver. Sådana dagliga bestyr som att ta på sig kläder, tvätta sig och borsta tänder är ett svårt problem för den som har ett rörelsehinder av ett eller annat slag. Detta gäller nog också för människor med andra handikap, t. ex. blinda, hörselskadade och

långtidssjuka, att de behöver verktyg och tekniska hjälpmedel av olika slag. Nu har i alla fall SVCK (Vanförevårdens central-kommitté) gjort en utmärkt broschyr om olika tekniska hjälpmedel. I förordet till den lilla trevliga boken skriver överlä-karen Nils Lindström bl. a. att det finns vissa hjälpmedel, vilka efter anvisningar boken ger, med fördel kan tillverkas av en familjemedlem i den handikappades familj eller av hantverkare på orten. Bland de medel och verktyg som kan komma ifråga bör nämnas hjälpmedel för den personliga hygien, för på- och av-klädning, sysselsättning m.m. Den lilla boken är en utmärkt vägvisare och illu-strationerna ger tillsammans med texten många tips för hur man bör gå tillväga — "Handikappad i hemmet" utgör nr 8 i SVCK:s skriftserie.

Skall doktorn vara uppriktig?

Ett av de svåraste val en läkare kan ställas inför är huruvida han skall vara uppriktig mot en patient, som befinner sig i en medicinskt sett förtvivlad situation, när läkarna har uttömt sina terapeutiska möjligheter och inte längre har och kan ge hopp om tillfrisknande, och upplysa honom eller henne om det verkliga läget.

För den ene kan upplysningen att hans dagar är räknade innebära ett förkrossande slag, för den andre kan den bli en kraftkälla, som kommer den sjuke att mobilisera sina yttersta reserver och försvarskrafter i en mäktig desperat viljesanstängning att gäcka döden och liksom genom ett under vända tillbaka till livet efter att ha stått ända framme vid den yttersta randen av sin livsväg, en prestation som faktiskt har lyckats för en och annan, trots att situationen mänskligt att döma varit fullständigt hopplös. För den tredje kan det vara av största betydelse att få klarhet i sitt läge för att under den tid, som ännu återstår, ordna sina affärer och andra angelägenheter och målmedvetet planera för sina närmaste och deras framtid. Men hur skall man på förhand kunna veta, vilka sjuka som verkligen tål att höra sanningen och den bistra vissheten om det försvinnande hoppet? Det är en sak som i alla tider och alltjämt diskuteras i läkarkretsar, och uppfattningarna om läkaren i en sådan situation skall vara fullt uppriktig eller inte har gått starkt isär, alltefter vederbörandes rent personliga erfarenheter av dylika fall, som väl praktiskt taget varje läkare förr eller senare ställs inför. Att man skall vara uppriktig mot patientens närmaste, om också under mest skonamma former, har aldrig varit en debattfråga utan betraktats som självklart, trots den uppenbara risken att patienten indirekt, genom deras reaktioner och uppträdande efter mottagandet av ett sådant bud, också kan bli medveten om vartåt det hela pekar.

För något år sedan eller så läste jag i en amerikansk tidskrift om en relativt känd amerikansk författare, som insjuknade i svåra magbesvär av långvarig art. Han togs in på ett sjukhus för undersökning och ev. operation. Överläkaren på kirurgiska kliniken, som var mycket god vän med författaren och hans maka, bedömde situationen så, att en operation var nödvändig. Efter operationen sade kirurgen till sin vän författaren: "Det fanns ingen anledning att plocka bort någonting hos dig. Vad du närmast behöver är att

ta det lugnt en tid och ta de mediciner som jag skall skriva ut åt dig, så slipper du nog dina besvär, skall du se."

Men han sade *inte* detsamma till författarens hustru, när de träffades på tu man hand inne på hans expedition. Där lät det i stället så här: "Jag är hemskt ledsen, kära du, men vi kunde faktiskt inte hjälpa honom. Det såg vi så snart vi öppnat buken, så det var bara att sy ihop den på en gång. Jag är uppriktig och säger det till dig, därför att jag anser att du bör ha situationen fullt klar för dig. Han har en mycket långt gången magcancer, som har spritt sig till alla omgivande organ. Men säg nu för all del ingenting till honom om den saken. Det är bättre, att han ingenting vet — ännu."

I denna artikel behandlar dr Arne Tallberg det ömtåliga problemet: "hur mycket man bör tala om för patienten"

Hon vägrade blankt att följa detta råd. Hon hade lovat sin man att säga honom sanningen — hur den än var — innan han fördes in till operationen, och det löftet hade hon ingen tanke på att bryta. Hon gjorde det inte heller. Författaren mottog beskedet med lugn. Det var i själva verket bara en bekräftelse på hans egna aningar, och han hade redan börjat planera för den tid som ännu återstod.

Han ville att de skulle ta med sig familjens båda barn och fara till Spanien, till den lilla by vid medelhavskusten, där han och hustrun som nygifta hade tillbringat ett par oförgätliga månader. Det blev som han ville. De reste. För barnen blev resan till Europa ett strålande äventyr, för författaren och hans hustru ett återvändande till ungdomen, en vitamininjektion, som för någon månad trängde sjukdomssymtomen tillbaka, en månad av lycka och frid för hela familjen.

Men — plågorna återkom, de narkotiska medlen hade inte längre förmåga att lindra dem. När det hela blev fullständigt outhärdligt, tog han sitt liv. Hon hindrade honom inte, trots att hon intuitivt kände

på sig att han skulle göra det. Hon ansåg att han ensam fick avgöra, vilken väg han skulle gå. Och så stod hon där ensam med sina barn. Det skulle hon inom kort ha gjort under alla förhållanden. Men genom att hon höll sitt löfte till mannen och inte följde kirurgens råd att förtiga sanningen, blev den sista etappen av hans livsväg ljusare och lättare än den annars förmodligen skulle ha varit utan detta korta återvändande till en sorglös och lycklig ungdomstid.

För någon tid sedan satt jag vid en sjukbädd på Södersjukhuset. Den sjuke var en äldre man som jag på långt håll var släkt med. Jag visste, att han led av en inoperabel prostatacancer och att hans dagar var räknade och snävt utmätta, men det visste inte han.

Han hade varit en livsbejakande kraftnatur, en djuphavssjöman som mött de flesta av de faror man kan råka ut för på de sju haven och klarat sig helskinnad ur dem. Nu stod han inför en ännu större fara och av ett slag som han inte tidigare hade erfarit.

Han hade nyligen blivit pensionerad efter mångårig verksamhet inom ett företag, där man byggde framdrivningsmaskinerier för fartyg av alla storlekar. Som han såg saken låg nu framför honom en följd av välförtjänta vilolår. Det är klart att det alltid är svårt att veta, vad en annan människa innerst inne tycker och tänker, men trots att mitt yrke i stor utsträckning tränat mig till att söka se bakom fasaden in i det själsliv som rör sig bakom den, kunde jag vid detta samtal inte spåra någon som helst förnimmelse hos honom av hotande död bakom hans frågor och svar. Sjukdomen hade medfört förändringar i nedre delen av ryggraden genom vilka hela nedre delen av kroppen förlamats. Men nu vid mitt besök demonstrerade han triumferande att han kunde röra lite på ena stortån!

— Tror du att jag kommer att kunna stå på mina ben igen?, undrade han.

Vad skulle jag nu svara på den frågan? Hans fru kände till arten av hans sjukdom och vad som förestod, barnen var vuxna och utflugna ur boet, ekonomi och allt annat var så välordnat som det gärna kunde vara. Vad skulle man då vinna med att ge honom den bittra vissheten? Det bar mig emot att direkt ljuga för honom, att hyckla en optimism som inte hade något reellt underlag. Därför vek jag undan.

medicinskt

— Det skall vi väl hoppas. Det är ju faktiskt ett stort framsteg att du fått tillbaka rörelseförmågan i tårna.

Jag vet inte, om han behöll sina illusioner till slutet, någon månad senare. Jag fick inte tillfälle att göra ett nytt besök hos honom innan dess.

För ett tiotal år sedan låg jag på ett landsortslasarett för en akut åkomma, som jag haft oturen att råka ut för under ett vikariat som provinsialläkare. När jag äntligen fick stiga ur sängen, kom jag i god kontakt med de andra patienterna på avdelningen. Eftersom de visste att jag var doktor, var det helt naturligt att de diskuterade sina sjukdomar med mig och ville ha fler upplysningar än vad de jäktade sjukhusläkarna hade tid eller lust att ge dem.

Det var särskilt en liten mager medelålders man — vi kan ju kalla honom Pettersson — som formligen förföljde mig med sina frågor, sin ängslan och sin oro. Han hade kommit in för att magen krånglade. I början hade det talats om en ev. operation, men han hade aldrig överförs från den medicinska avdelningen till den kirurgiska. Efter den långa raden ingående undersökningar hade man förklarat för honom, att det inte fanns anledning till operation utan att han kunde fara hem och sköta sig där, så snart han fått mera krafter och lite bättre blodvärden.

— Doktorn förstår, sade han, att jag är så hemskt rädd för att det skall vara kräfta. Jag frågar och frågar, men ingen vill ge mej klart besked. Det vore väl ohyggligt, om det skulle vara så illa att jag har gått och fått kräftan. Det skulle jag aldrig kunna stå ut med. Då tog jag väl hellre livet av mej. Nu säger dom bara, att jag kan sköta mej precis lika bra hemma som här, bara jag får krafter. För vad skall jag sköta mej? Vad tror doktorn egentligen? Har jag kräfta eller har jag det inte?

För min yrkestränade blick stod diagnosen cancer tydligt skriven i hans utmärklade, gulbleka, pergamentstorra ansikte. Ännu en gång befann jag mig i den gamla konfliktsituationen: Sanningen eller —? Men den här gången var min ställning en annan än tidigare. Jag tjänstgjorde inte på sjukhuset. Jag var patient precis som Pettersson, låt vara med helt andra förutsättningar än han att bedöma sjukdomssymtom och sjukdomsförlopp. Jag hade naturligtvis kunnat fråga mina kolleger och vänner på lasarettet om Pettersson, men vad skulle det tjäna till?

Jag ville inte veta något. Mitt rent yttre intryck av fallet kunde ju vara fel. Men en sak var jag alldeles säker på: att den

Forts. å sid. 11

Existens för miljoner

Kineserna kände till porslinet, linnepaperet, boktryckarkonsten, kompassen och krutet före européerna, men ändå är folken i stora delar av Asien långt efter oss i utvecklingen i dag. Västerlandets försprång är generellt uttryckt en "färsk" företeelse. En gång i tiden var kulturen i Egypten — i trakterna kring Nildalen — på toppen medan vi levda som ociviliserade folkstammar, livnärde oss på jakt och fiske och klädde oss med skinn från vilda djur. Nu är vi långt före. Hur ska allt detta förklaras?

Det skulle bli en vidlyftig historia att gå vidare i det förda resonemanget. Låt oss bara konstatera, att stora delar av världen sackar efter. Radio, tidningar och TV avslöjar dagligen problemen i de s. k. utvecklingsländerna. När man bläddrar i två nyligen utkomna böcker, den ena av Sixten Heppling, en studie kallad *Kampen mot världsnöden*, får man genast en uppfattning om världens stigande bekymmer; en härva av faktorer, nästan hopplösa att stänga sin panna mot. Den andra boken är skriven av en fransk ekonom, Pierre Moussa, som rör sig mera på det rent politiska planet. Planhushållning och en stark statsmakt är nog den enda medicinen att få någon ordning på det hela, säger Moussa, som håller styft på att hjälpen bör bygga på de utvecklingsbara krafterna inom länderna. Han talar även om en internationell skatt för att skapa tillräckliga resurser åt de fattiga folken.

För att återgå till Heplings bok igen har man där så mycket av detaljkunskaper om bristsjukdomarna i världen, så mycket statistik och fakta, att en redovisning endast kan ta formen av en rekommendation: läs själv och låt Er inte nöjas med ofullständiga tidningsartiklar! Trots allt är det dock befogat att ge några antydningar om vad man kan hitta i boken.

För oss som ger en slant till hjälp åt utvecklingsländerna kan det först vara berättigat med en stilla reflexion: hur mycket pengar behöver dom för att komma på fötter? En nationalekonom har räknat ut att det behövs en inpumpning av

ca 3 miljarder dollar om året av kapital utifrån — dvs. i ökning av den nuvarande investeringstakten — till de fattiga länderna under 1960-talet för att de ska kunna fortsätta framåtskridandet av "egen inneboende kraft". Bildligt talat kan man då likna länderna med flygplan: de har fått så pass mycket "luft" under vingarna att de kan lyfta sig från marken.

Under denna utvecklingsperiod — "då man skaffar sig luft under vingarna" — måste man lära många, många miljoner

Sixten Heppling

barn att läsa och skriva, muskelkraften, som spelar stor roll i svagt utvecklade länder, måste bytas ut mot hjulet, man måste lära sig arbeta under organiserade former, skapa försörjningsmöjligheter åt de hungrande miljonerna och få bukt med farsoter och sjukdomar. Om vi ser på västerlandets dödsorsaker; sjukdomar såsom cancer, hjärt- och kärlsjukdomar — sjukdomar som företrädesvis förekommer i äldre åldersgrupper — har vi knappast någon motsvarighet i de underutvecklade länderna. I dessa länder blir folk i regel inte så gamla — spädbarnsdödligheten är mycket hög — och infektions- och parasitsjukdomar spelar den dominerande rollen. Farsoter sprids med födan, vattnet och jorden. Tyfus, kolera, tbc och olika sorters dysenterier, hakmask, rundmask m. fl. sjukdomar är förhärskande. Insekterna sprider malaria, sömnsjuka, pest, gula febern. Sjukdomsfrekvensen är i

Forts. å sid. 19

Saker man inte bör prata om...

MIRJAM SVENHARD: Livet skulle säkerligen vara bra mycket enklare om våra barn inte envisades med att repetera allt de hör hemma. Men frågan är om det skulle bli så "kryddat"...?

Det mesta pratet är rätt oskyldigt, överdrivet och lättsinnigt, ett försök att rikta hela världens uppmärksamhet på vår lilla familjs underbara hemliv och lycka ("du skulle ha hört vad mamma sa i går, när hon inte kunde starta bilen") och somligt är rent informativt ("jag berättade för magistern att pappa sa att han hade fel"). Händelsevis är avsikten med sladdret nästan alltid att ställa till med trassel ("Gustav har förstört flygplanet han fick av dej, morfar...") Resultatet blir för det mesta lyckat.

Ibland är familjens heder och ära inblandad och då känner barnen det som sin plikt att bemanna barrikaderna och försvara ("Fru Gren sa att det var då verkligen inte lite nya kläder vi fått på sistone, men jag sa att det var som det skulle vara, för pappa har skrivit upp allting på konto"). Ibland känner barnen att de bör försvara sin moder ("barnen i skolan trodde inte på det som pappa sa att han skulle kunna utfordra en hel armé på de pengar du gör av med").

Jag tror inte precis att det kan skada grannarna att få veta att pappa fick en pyjamas med hula-hula-flickor på i julklapp. Om det skulle hända något, så han blev tvungen att rusa ut på gatan mitt i natten så vore det faktiskt lika bra att grannarna var förvarnade.

Nu håller jag på att lära mig räkna till tio innan jag säger något alls. Jag medger att det var oklokt av mej att säga det jag sa om fru Svensson vid frukostbordet och hennes otäcka hund. Men jag insisterar på att jag inte sa exakt så — som fru Svensson sen fick höra det och om hon någonsin talar till mej igen, så ska jag förklara det för henne.

Häromdan kom Elsy hem från skolan och var alldeles från sina sinnen. — Jag ska aldrig tala med er mer, skrek hon, aldrig i mitt liv! Varför säger ni att Siv ser ut som en raggardbrud?

Nyligen mötte jag en kvinna som med ett tonfall ni nog kan föreställa er sa att hon tänkte sig sina barn som den goda viljans ambassadörer. Ja hon använde verkligen detta uttryck. I allt vad de säger, sa hon, vill jag att de med sina ord ska visa vilken underbar familj de är medlemmar av...

Förståndigt nog avstod jag från att säga henne vad jag tänkte. För det första hade jag svårt att kontrollera min röst och för det andra kan det ju hända att hennes barn är helt olika mina och alla andra barn jag mött.

Mina barn visar nog vilken familj de kommer från, men när man hör dem kan ingen få ens tankar att kretsa kring ordet ambassadör och inte heller kring begreppet god vilja. "Lösmynta pratkvagnar" är ett uttryck som passar bättre. Faktum är att de i vissa ögonblick mest på-

minner om en kompott av skvallerkåsörer, skandalhyenor, provokatörer och reklamagenter av samvetslösaste sort.

Helt enkelt: de kan inte hålla mun.

Ju mer personliga detaljerna är, de berättar hemifrån, dess bättre. De vet att grannar och skolkamraten inte alls är intresserade av de verkligt allvarliga frågor vi diskuterade vid middagsbordet i gårdkväll. Vad de verkligen vill höra är vad pappa sa när han spillde kaffe på sina nya byxor.

Om min man oskyldigt nämner att hans namn är felstavat på skattsedeln och jag lite otåligt säger att det kan vi väl prata om sen barnen gått och lagt sig, så vet hela stan nästa dag att det är något fel med fars skatter, men att det är mycket hemligt.

— Men det gör hon, sa jag, med det håret... men hördudu, jag har aldrig sagt så!

— Det har du visst och Katarina berättade det för Monika och Monika för Siv och Siv sa det till sin mamma och nu blir jag inte bjuden på hennes födelsedagsfest.

— Det är möjligt att jag sa att hennes frisyr var missklädsam.

— Siv sa att hennes mamma hade sagt att jag såg precis lika eländig ut i håret...

— Så oförskämt — fast jag håller med om att du kunde kamma de där testarna från pannan.

Den anmärkningen fick förstås inte den svårt sårade Elsy att känna sig bättre.

— Och bara för att hämnas springer Siv omkring och berättar för alla att jag inte får någon ny klänning till skoldansen i år.

— Men hur i allsindar vet Siv det?

— Mja, du minns väl den där kvällen när pappa och du diskuterade räkningar och ni pratade så högt så jag inte kunde sova...

— Och det berättade du för Siv, förstår jag.

— Så klart, hon är ju min bästa vän.

— Monika säger, sköt Katarina in, att Siv har sagt att hennes mamma tycker att vi flickor är så illa klädda så det är stor synd och skam. Hon säger att du har rysligt dålig smak.

— Och det säger hon när hennes

egen dotter ser ut som rena lumpboden...

Det sänkte sig en spänd tystnad i rummet och så exploderade Elsy:

— Vänta du tills jag har berättat det för Siv...

— Stopp lite, bad jag, hör du, jag menade faktiskt inte så —.

Det finns en tänkbar möjlighet att Sivs mamma och jag en dag sitter vid en kopp kaffe och diskuterar de särskilda problem som uppstår när man har tonåriga döttrar. Fast jag börjar tvivla på att det kommer att hända. Det har nämligen kommit till min kännedom att hon nyligen sa att våra grannar borde sett till att vi använt våra pengar på att måla om huset istället för att köpa en ny bil. Sen dess har jag förbjudit Elsy att bjuda Siv på sitt födelsedagskalas.

Just nu är jag förresten mest inresserad av något som Gustav berättade från skolan i går. Det verkar som om lille Per Persson berättat att hans mamma och pappa haft ett sånt fruktansvärt gräl häromnatten så Per och hans lillasyster ska bo hos sina farföräldrar en tid. Jag visste ju att Perssons hade dåliga affärer för deras dotter berättade för Katarina att hon inte hade råd att fortsätta i balettskolan. Jag hoppas Gustav kommer direkt hem från skolan så jag får höra det sista...

■ SKALL DOKTORN VARA...

Forts. fr. sid. 9

oåterkalleliga vissheten skulle krossa den lille nervöse Pettersson. Det ville jag inte medverka till, och därför svarade jag:

— Det vet jag inte. Det är en sak som jag inte kan avgöra under sådana här förhållanden.

*

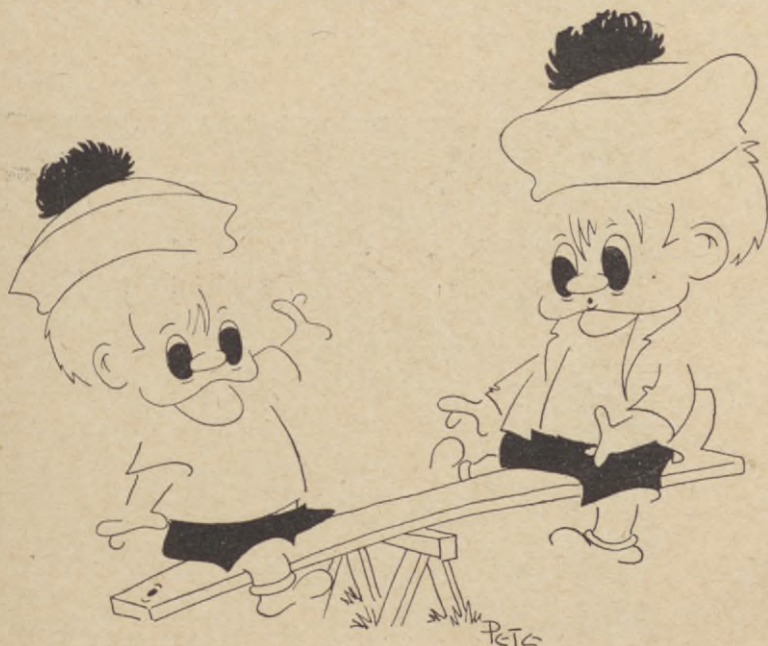
En av mina klasskamrater fick i 20-årsåldern en elakartad lungtuberkulos, för vilken han vårdades på ett norrlands-sanatorium. Trots den goda vården blev han sämre och sämre. Slutligen stod det klart för honom själv, att sjukdomsförloppet stupade allt brantare nedåt. Han anhöll om ett enskilt samtal med överläkaren och frågade denne rakt på sak, hur lång tid överläkaren ansåg att han hade kvar att leva.

Överläkaren svarade undvikande ända tills han formligen avtvangs ett klart besked, då svaret blev: — Tja, högst en tre månader skulle jag tro. Min kamrat bad då att omedelbart bli utskriven från sanatoriet. Han betraktade det som sin självklara rätt att få föfoga över den tid som återstod honom och utnyttja den som han ville. Trots överläkarens bestämda protester vägrade han blankt att ta reson eller böja sig för medicinska sakskaäl och blev utskriven "på egen risk".

Han for till Stockholm, tog sig med en båt över till Sydamerika och levde där friluftsliv i tio år som boskapsherde på de stora estanciorna. Därefter for han till norra Kanada och levde där ytterligare ett tiotal år som pälsjägare i vildmarken. Efter 20—25 utlandsår kom han hem till Sverige frisk som en nötkärna och dog sedan i 50-årsåldern av en helt annan sjukdom än den, för vilken han trettio år tidigare hade tillmätts en nådatid på högst 3 månader. Var det det hårda och härdande, strapatsfyllda livet i det fria som åstadkom detta under, eller var det en desperat livsvilja utlöst av vissheten om den hotande döden som frigjorde dolda och ännu outnyttjade krafter inom honom mot sjukdomen? Jag vet inte. Jag såg bara resultatet.

*

Jag har här försökt att med några exempel ur verkligheten belysa ett utomordentligt betydelsefullt problem. Naturligtvis kan man aldrig dra upp några generella riktlinjer för hur en läkare skall handla i fall som dessa. Det måste bli ett avgörande från fall till fall, där läkarens människokännedom och förmåga till inlevelse i patientens psyke måste fälla utslaget. Det kan i ett sådant ögonblick vara lika olyckligt att underskatta som att överskatta patientens själstyrka.

...katterna ha minst nie liv. — De ä väl inge...
en filmhjälte har minst hundra.

Bageriarbetarnas förtroendeman, Anders Sjöstedt, talar vid ett möte i Liljansskogen 1902.

Det första fotot i världen, det finns bevarat, togs år 1826 av Nicéphore Niepces. Men det är inte hans namn som man dröjer inför när det gäller uppfinningen av fotograferingskonsten, utan Louis Jacques Mandé Daguerre som tog hand om hans försök och förde dem till praktisk användning. Det väckte stor uppståndelse i Paris 1839, när Daguerres metod att framkalla en bild på en ljuskänslig, exponerad metallplåt offentliggjordes. Äntligen kom det efterlängtnade resultatet av mångas försök under decennier. Men Daguerres metod innebar nu begränsade möjligheter — den krävde till en början timslång exponeringstid och det gick inte att framkalla några kopior, plåten med bilden var alltså ett unikum.

Det blev fart världen över. Kamerautrustningar exporterades från

Arbetets vardag

En historik i forna tiders svett och möda via kameran

Av Nils-Eric Björsson

Paris eller tillverkades runt om i världsstäderna. Det fotograferades porträtt, arkitekturminnesmärken och vyer; för att knäppa rörliga scenerier var exponeringstiden för lång. Men snart kom tiden när fotopionjärerna kunde fånga annat än stillastående motiv, när det gavs möjlighet att förevisa situationer och innehållsmättade händelser. På 50-talet kunde fotot bli vittne till tidens viktiga skeenden. Man sände fältfotografer till krigsskådeplatserna: sålunda kunde kameran lämna rapporter från Krimkriget som började 1853, Kinakriget några år senare fick sin fotografiska dokumentering, liksom det nordamerikanska inbördeskriget 1862—1865.

Fotografiet kan alltså föra oss mera än hundra år tillbaka i tiden, få oss att uppleva det förgångna med verklighetens hela styrka;

Några "rivningsarbetarskor" från huset Skeppsbron 18, Stockholm. De kom ofta från landsbygden för att få säsongarbete i huvudstaden.

framför allt då kameran velat fånga människor i verksamhet, velat ge en situationsbild. Fotografiet väcker historien till liv.

Fotografiet som historieskildrare har Sven Ulrich Palme och Åke Meyerson tagit fasta på genom att tillsammans ge ut ett par böcker som de kallat "Historia genom kameraögat". Meyerson svarar för bildurvalet och Palme står för texten genom att i kortfattade men klargörande och intressanta drag ge den historiska bakgrunden till de gamla fotografierna.

Vi nämnde tidigare fotopionjärenas rapporter från Krimkriget och fältfotografiernas dokument från det nordamerikanska inbördeskriget — de båda krigen får sin plats i den första volymen. De rikas och fattigas värld under 1800-talet ställdes i var sitt avsnitt i sin skarpa kontrast mot varandra. I den andra volymen heter ett av de mest omfattande avsnitten "Arbetets vardag", vi ska strax dröja vid detta. Vidare illustreras den sociala utvecklingen i samband med industrialismens ge-

Fyra barn från fattigstugan i Jeppetorp i Grythytte socken. Fattigstugan hör till fattigvårdslagets sista tid, 1913.

Fattig moder i Londons slumkvarter, foto av John Thomson, 1876.

nombrott, såväl ute i Europa — i England, Tyskland, Frankrike — som här hemma. De stora folkrörelsernas uppmarsch får sin intressanta dokumentering; här illustreras de religiösa folkrörelserna, nykterhetsrörelsen och inte minst kvinnornas sociala frigörelse.

"Historia genom kameraögat" skildrar hur kampen för bättre förhållanden inom arbetslivet började. När överbefolkning drev massor av människor ur jordbrukets underklass att söka sig in till staden efter arbete vid industrin, mötte dem allt annat än ljusa framtidssyner. Arbetsslönerna var låga, emedan utbudet på arbetskraft var så stort. Anställningsförhållandena var fjärran från bra, det fanns t.ex. ingen trygghet mot omedelbart avsked vid minsta nedgång i konjunkturen. Arbetsplatsen lämnade mycket övrigt att önska: den var ofta mörk och dragig, fylld av damm och järnfilspån eller sot, och antingen för kall eller för varm. Det var vidare fruk-

Forts. å sid. 21

Man påstår att det spökar i huset ...

Av STURE WAHLSTRÖM

Ni tror inte på spöken, säger ni. Inte på *någoting* övernaturligt. Ni är med andra ord inte det ringaste vidskeplig.

Nej, det är ni kanske inte, bästa herr, fru och fröken NN. Men — och sträck på er nu! — i så fall hör ni faktiskt till en synnerligen exklusiv mänsklig kategori.

För något år sedan gjordes nämligen i USA en undersökning beträffande graden av vidskeplighet, mörker- och spökrädsla etc., och man kom härvid till det resultatet, att av jordens mer än två och en halv miljarder människor kunde inte ens tio procent betraktas som helt fria från dylika "griller".

Alla de andra skulle följaktligen mer eller mindre vara att räkna till kategorin i-mörker-rädda.

Kom sedan och säg att vi inte är "förda bakom ljuset"! Och kanske är det också *meningen* att vi i viss

mån skall vara det — ty vad är all vår mörkrädsla under kulna höst- och vinterkvällar annat än vår intensiva rädsla för ödet? Och den rädslan är ju enligt vissa själsforskare inte så helt onyttig som många tror.

Vidskepelse bland kända män

Adolf Hitler var i hög grad vidskeplig. Han anlidade flitigt sibyllor, astrologer och andra s. k. "visa". Det gör förresten åtskilliga av hans landsmän ännu i dag. Astrologisk och parapsykologisk litteratur har alltid haft god marknad i Tyskland, och var och varannan tysk (i varje fall västtysk) dags- och veckotidning håller sig med omfattande ho-

roskopavdelningar. Dessutom vimlar spalterna av de mest härresande spökhistorier.

Självaste Goethe omfattade under sitt långa och tankeflödande liv många besynnerliga teorier om övernaturliga ting, och enligt vad flera av hans biografer omvitnat var han också vad man rätt och slätt kallar mörkrödd.

För många beundrare av denne geniale strävar till klarhet och balans kan detta förhållande synas svårförklarligt. Betydligt lättförståeligare finner man det vara om Hitler då och då tyckte sig se spöken. Ty vem skulle inte ha gjort det-samma i hans kläder?

Sigfrid Siwertz har emellertid någonstans i en essä sagt, att även i den finaste verkstad finns det en skräpvrå. Och gudskelov för det, fortsätter han, ty annars skulle den nog inte alls vara någon fin verk-

Tecknare: Sven Björnson

stad. Samma är, menar han, förhållandet med de bästa mänskliga hjärnor.

Vill man alltså kalla Goethes mörkrädsla för en skräpvråprodukt, så har man följaktligen inte gjort sig skyldig till någon förklenande formulering, utan man har snarare gett ett klart uttryck för sin beundran och uppskattning.

Förresten talar ju redan Shakespeare om att det finns mer mellan himmel och jord än vad all vår visdom låter oss ana — och i analogi härmed är det som bekant heller inte någon brist på ödes- och mörkrädsla hos åtskilliga av huvudpersonerna i denne oförliknelige mästares dramer.

Huruvida Shakespeare själv var i "enklaste" mening mörkrädd är inte gott att veta. Däremot vet man att både Dumas d. ä., Napoleon och Rousseau var det. Vidare är det välbekant att sådana bjässar som Julius Cæsar och Augustus hyste stor oro och respekt inför allt som kunde tänkas dölja sig i nattens mörker.

Höst och vinter "spökar" det mest

Men låt oss återvända till nuet och oss själva ("vi vanliga dödliga").

Höst- och vintertid gör vi högst ogärna nattliga promenader på kyrkogårdar, och besök i ensligt belägna, obebodda sommarvillor av exempelvis åtti- eller nittitalsmodell tilltalar oss inte heller nämnvärt.

Adolf Hitler var i hög grad vidskeplig. Han anlidade flitigt sibyllor, astrologer och andra "visa".

Vilket knir och knarr i väggar och tak! Och vad är det egentligen för sattyg som ger ljud ifrån sig under golvplankorna?

Inte lät det så där under ljumma, ljuvliga sommarnätter. Då hördes mest bara fågelsång och stilla vindsus. Såvida det inte regnade och åskade, förstås.

Inbillning! muttrar vi. Strunt och nonsens! Men likväl... Det finns ju som sagt mycket mellan himmel och jord — och förresten måste man ju ha något spännande att berätta för vänner och bekanta.

Tror vi eller tror vi inte?

Inte tror vi väl, där vi sitter ner-sjunkna i soffan eller fåtöljen, medan lampan är tänd och värmeelementen torkar ut rummets luftkub, så värst mycket på det där som vi själva eller någon annan "såg" och/eller "hörde" på den och den platsen vid det och det tillfället. Men nog tycker vi oss ha lärt ett och annat om något slags djupare skillnad mellan mörker och ljus. Det finns mycket mellan himmel och jord — och det finns självfallet också något mellan vitt och svart.

Vi vill gärna försöka övertyga vännerna om att de nog börjar bli ganska degenererade, att de förlorat flertalet av sina naturliga instinkter, att de kommit mycket långt bort ifrån naturen, att de börjar bli äckligt sofistikerade, ensidigt maskinfrälsta, subbigt sofflockstråkiga osv.

Och är vi bara tillräckligt uthålliga i vår argumentation händer det nog att vi lyckas ganska bra med spökhistorieberättandet. Ja, det kan rentav hända att vi lyckas långt över förväntan, att vi med andra ord förmår allvarligt skrämna någon. Vilket dock Gud förbjude — för det ville vi ju innerst inne inte!

Eller ville vi kanske? ... Ja, där-om kan säkert tvistas i det oändliga både bland vanligt folk och djuppsykologer. Men så var det den exklusiva kategorin icke-mörkrädda. De som "bara" är rädda för atom- och vätebomber och följaktligen hundraprocentigt hänger sig åt vad Luther kallar "det bestialiska förnuftet".

Vad skall man berätta för den sortens folk?

Ja, man kan ju alltid med lite förhoppningsfullt daller i stämman säga:

Forts. å sid. 16

Självaste Goethe var rätt och slätt "mörkrädd".

Sokrates med liv och färg

När Lars Gyllensten, född 1921, år 1946 tillsammans med två andra litterärt infekterade debuterade i en diktsamling, kallad Camera Obscura, var det väl inte många som trodde på en diktare, dvs. "en som skulle stå sig". Diktsamlingen ifråga uppfattades som ett litterärt skämt; den försvann hastigt från bokhandelsdiskarna. Om detta litterära verk skriver en kritiker, ca tio år efteråt, att det var en torped, "som med en enda fullträff skulle förintat det 40-talistiska skeppet". Tur alltså att bokförläggaren tog tillbaka hela upplagan och låste in den i sitt arkiv.

◇

Diktaren visade emellertid sin tålamod vid flera tillfällen och även om han är med. dr och kan sätta titeln docent i histologi framför namnet Lars Gyllensten fortsatte han på den litterära trappstegen. Det blev en bok då och då med många pepprade tankekorn i, kanske mest litteratur för finsmakare, men ändå böcker, som lät tala om sig i kritikerspalterna. Att karln kan snurra om i problemens myrstack på ett sjuvärdes sätt har väl ingen med litterärt smaksinne betvivlat, men någon "folkboksförfattare" skulle han väl aldrig bli?

◇

Svaret på sista frågan kom en smula överrumplande, åtminstone för den som inte tillhör de professionella flottkarlarna i bokfloden. Gyllensten har faktiskt skrivit en "folkbok" och märk väl om något så klassiskt och filosofiskt som "Sokrates död" år 399 före Kristus. Väl har vi väl lite till mans hört talas om hur Sokrates gick omkring och ställde finurliga frågor till folk, hur han benade upp de filosofiska problemen med hjälp av de svar lärjungen eller motståndaren tvingades att ge. Att gubben Sokrates mitt i all sin gudomliga visdom blev en smula provande, för att inte säga förgärlig, för sin omgivning är inte svårt att förstå. Platons dialoger är

Författaren och läkaren Lars Gyllensten

klassiska saker, där tankeleken frågare och svarare drivs till sin yttersta konsekvens. Att bli utsatt för Sokrates måste ha varit något av det värsta som kunde drabba en grek. Hans visdom gjorde ont på åtskilliga håll, och döden i en giftbägare blev lönen för allt det arbete, som nedlagts på att uppfostra grekerna i Aten.

◇

Nu har Lars Gyllensten gjort en bok om det gamla dödsdramat, en "folkbok" i vilken vi upplever stämningen i Sokrates familj; hans dotter Aspasia, som aldrig kommit fadern riktigt nära, men ändå har så mycket av hans ande inblåst i sin livshungriga ungflickskropp, hustrun Xanthippa och de övriga barnen. Det är om man så vill ett familjedrama med "den gamle" som huvudperson, en icke närvarande, men ändå så levande i gryningens kyla och i dagens brännande sol över ett dåtida Aten med hantverkare och stenhuggare, där ödlor och andra småkryp kilade i springorna mellan kullerstenarna. Det är ett

forttidsdrama på nutidsspråk, en sällsynt frisk retusch av gamla tankar och unga tankar; nattens röster och reflexioner under de intensiva timmarna före Sokrates bortgång. Att boken fått stora romanpriset säger väl i övrigt nästan allt om att experimentet med Sokrates och hans offerdöd lyckats, att det går att göra stor och frisk dikt även år 1961 på klassiska skärvor från Attikas kuster.

S. H.

Lars Gyllensten: Sokrates död, Bonniers, pris 19.50.

■ MAN PÅSTÅR ATT...

Forts. fr. sid. 15

— Läs Edgar Allan Poes spök- och brottmålshistorier! Eller varför inte George Orwells "1984"! Eller ett dussin dagstidningar från första till sista sidan!

Visar sig intet av dessa alternativ vara tillfyllest för en sinnesändring hos vederbörande, har man nog bara att konstatera det faktum, att exklusiviteten verkligen är till full evidens bevisad — i varje fall om man räknar utifrån något som man grovt uttryckt brukar kalla normalförstånd.

Detta om "de andra" alltså. Beträffande oss själva... Ja, det finns ju så många som vill berätta. Om både spöken och annat — för både dig och mig.

Schacklösning

Lösning till schackstudien av B. Häggquist: 1. Te2! (Det närliggande 1. Te1? strandar på 1.—, L×h4, 2. Th1 Kg5 och vit är i dragtvång t. ex. 3. Th2 Le1! osv.) 1.—, L×h4, 2. Th2 Kg5, 3. Th1! (Nu är rollerna ombytta och det är svarts tur att vara i dragtvång) 3.—, Kh5, 4. Kf4 och vit vinner löparen och partiet.

Potatis i två hundra år!

Vi svenskar har nu ätit potatis i över tvåhundra år, och vår kärlek till de trumpna jordknölnarna ser ut att hålla i sig. Någon större risk att vi definitivt går över till att äta makaroner, risgryn eller annan jämnställd vara finns inte. Nej, vi förblir potatisen trogen. Fast de ser trista ut — med skalet på — precis som vi svenskar i vardagslag. Och att sortera potatis är ingen ingenäm fritidssysselsättning. De massiva jordknölnarna kan nämligen, liksom den mänskliga organismen, angripas av otäcka sjukdomar. Sjuka potatisar är inga lustbetonade upplevelser, smakmässigt uppfattade.

I vår barndom spelade potatisen en vida större roll i vår livsföring. Våren och potatisen hörde ihop, och i den lantliga miljö vi växte upp i fanns potatisodlare, som även använde sig av yngre arbetskraft mot ringa ersättning. Ur potatisbingarnas mörka innandömen plockades skorviga knölnarna fram i solljuset. Vi ungar — ordet *barn* förekom bara i skolböcker på den tiden — sattes att sortera sättpotatis, en föga angenäm sysselsättning. Arbetet skedde under livlig övervakning från vuxna personer med ansvar för att endast prima vara fick äran att bli sättpotatis. De utvalda knölnarna placerades sedan i lådor, där de skulle ligga och mogna till före jord-

fästningen. Vi tyckte det var spännande att titta i lådorna emellanåt och se hur långa, vita råttsvansar växte fram ur knölnarnas "ögon". Då visste vi, att det fanns växtkraft innanför det skorviga skalet, kraft att ge upphov till färskpotatis fram på sommaren, ljuvlig vara med tunna skal och god smak.

Dagen för potatissättningen var en högtid. Jordfästningen måste äga rum en varm, solig vårdag, då det var varmt i jorden. Utsikterna för god skörd ansågs ligga i väderleken under nedplöjandet. Först plöjdes en fåra, och i den gick vi sattare och släppte ned potatisarna, en och en i den mörka jorden. Sedan kom plöjaren igen med sin plog, och mullen spolade som en svart ström över de arma knölnarna och groddarna, som försvann likt vita strimmor, då plogen och Grållen drog förbi. Lite dystert tyckte vi barn det var att se potatisarna försvinna i jorden med svansar och allt. Vem visste om de någonsin skulle ta sej upp igen av egen kraft. Men de äldre var trovissa. Nog skulle vi få se! Nya, färskpotatisar. Redan i mitten av sommaren. Och många fler än de vi jordfäst. För i jordens mörker skedde märkliga livsprocesser. Fast det såg dystert ut då knölnarna försvann ur vår ovanjordiska tillvaro.

Kring potatissättningen frodades fästningen. Det var vår, solsken och fågelsång i luften. Vi försökte vara kvicka i mun. — Nu har du satt din sista potatis! — ja så — inte! — "Knölnarna" har kanske svårt att skiljas från varann —!

Som tack för elakheten kunde det bli en potatis i nacken, då man vände ryggen till. Men den kastleken stoppade de äldre. Ingen lek med matvaror! Då tog vi yngre sättare till ramsan:

*Pontus Pilatus
kokte potatis
lade på gummans
onda ben.*

*Benet till att svida,
gumman till att kvida:
Aj, aj, aj, mitt onda ben!*

Ramsan gick bra, om det inte händelsevis fanns någon gumma med "onda ben" i sällskapet. Sådana kunde förekomma vid potatissättning. Och sina krämpor ville de inte ha besjunga offentligt. Bensår och sådant fick inte offentliggöras inför öppen ridå. Sådana krämpor smusslade man med i ensamhet.

Vi har som sagt varit potatisen trogen i över två hundra år, och nu har jordbruksministern lovat oss att det ska bli strängare kontroll över sättpotatisen, bättre föda med andra ord. "Knölnarna" ska hållas under kontroll! Därmed är inget ont att säga. Efter två hundra års flitig potatisättning ska vi få godare vara att lägga på faten. Framtidens knölnar blir bättre än barndomens, då vi sprang omkring barfota i gräset, glädde oss åt sommaren med sol, värme och blommande potatisland.

ki-lo-watt

Teckningar av Gunnar Persson

MÖRKT LAND

En skildring från världens "oroliga hörn"
av i dag — Afrika och dess problem

Flyktingar drar fram på vägarna, bort från sina brinnande byar och stammens gemenskap. Den enade stammen betydde trygghet i halvsvälten. Nu kan man inte räkna med barmhärtighet från andra stammar. Man får svälta!

Människor som ännu bor kvar i sina byar ser upp mot himlen och oroas. Mörka moln över ett mörkt land. De stora plantagerna har gått sitt öde till mötes. De vita har flytt. Det betyder arbetslöshet! Människor drar fram svältande, man ser dem, men man ger ingenting. De tillhör främmande stammar. Så har det varit sedan urminnes tider. Men inom en stam kan man offra sitt liv för att rädda en vän. Från stan kommer män och kvinnor och söker skydd hos den stam de tillhör. Affärer och fabriker som de vita stått ansvariga för är nu tomma. Oro föder maktlöshet! I morgon kanske det ej går att komma till marknaden och köpa och sälja.

I provinsen Kiwu norr om Tangajikasjön, ett område litet större än halva Sverige och med 200.000 invånare försörjer man sig huvudsakligen på jordbruk. På landsbygden har de infödda små odlingar av rotfrukter, majs, kaffe och ris.

Kosten är mycket ensidig både i södra och norra Kiwu. Den stående rätten för dagen är maniokagröten och banangröten, den senare brukas mest i de norra delarna. Maniokagröten tillreder man på så sätt att man torkar maniokaroten i solen eller över en kahala, dvs. eldstad. När roten är torr breder man ut den på ett getskinn och mal den mellan två stenar. Sedan samlar man upp "mjölet", siktar det noga genom en sikt. (Oftast gjord av fibrer.) Mjölet kokas tillsammans med röd palmolja och smaksättes med pipirihoho, dvs. stark peppar eller paprika. När man fått gröten till en lagom fast deg tar man upp den och gör därav små bullar vilka man klämmer till med tummen och får ett hål där man kan lägga böror, kött eller tomat.

Banangröten tillreder man på ungefär samma sätt. Man använder sig av knappt mogna bananer, skalar och torkar dem. Sedan tillredes den som maniokagröten.

Smör användes ej i större mängd, ej heller bröd. Mjölke drickes av de gamla och svaga, men serveras då sur.

Man odlar kaffe som skördas och säljes till ett monopol för fastställt pris. De

vita införde jordgubbsodlingen som visade sig lönande och nu har även de infödda små jordgubbsland. Men de är inte intresserade av varken kaffe eller jordgubbar för eget bruk — det ger förtjänst att sälja det!

Marknaderna är många och förekommer ofta. I en by är det marknad på en måndag — i en annan på torsdagen. Man tar med sig korgarbeten, skedar till maniokagröten — långa skedar inte helt olika våra "klapträ" som användes vid bykfast med längre skaft. Någon har tagit med en symaskin och har fullt upp att göra med att lappa och laga kläder som kvinnorna haft med sig från byn och vill få hela medan de säljer medhavda produkter och köper det som de är i behov av. Barnen som nyss slutat dia ger man litet uttunnad maniokagröt som är medhavd i en trasa. Modern tar ofta gröten först i sin egen mun innan hon ger den åt barnet. Det sätt varpå hon matar barnet påminner mycket om när man här hemma tar en näve corn flakes och för den till munnen försiktigt för att ej spilla.

Till marknaden hör också Pombe, bananölet, som ersätter de flesta av alla våra sällskapsdrycker. Pombe drickes då ett barn fötts eller vid begravning. Man använder det ofta som gåva eller för att glädja någon. Det brukas också av en man som gåva till sina blivande svärföräldrar och ofta som rent betalningsmedel. Men först och sist brukas Pombe som berusningsmedel — det är mycket starkt! Men man har inga glas med på en marknad och därför blir det oftast en tom konservburk som får ersätta den lyxen.

För att få en plats på marknaden får man betala en slant och det kan nog anses som skäligt, då det efter en marknadsdag behöver rensas upp till nästa gång man kommer med får, höns och getter som skall slaktas och säljas.

Landsbygdens kvinnor går för det mesta barfota. Inne i städerna förekommer det att kvinnorna bär skor, men det är oftast sådana som de vita kastat. Självfallet är att tjänstemännens kvinnor inne i stan har råd till litet extra elegans.

Färgsprakande japanska tyger har kommit att breda ut sig alltmer. Man klipper till tyget i raka längder och fäster vid bysten utan att ens använda nål och tråd. Men många föredrar en liboga, dvs. en vid blus med mycket volanger och rysch. Nertill sveper man om sig ett stycke tyg som oftast räcker ända ner till smalbenen. Men naturligtvis är det många äldre kvinnor som går klädda i getskinn eller i barktyg, det senare får man genom att bereda bark i vattenbad och mangling. Då barktyget är färdigt har det en karaktär av vadmal.

Man odlar egen tobak men arten Bangi är dock förbjuden. Det går nu inte att hindra de gamla, inbitna rökarna — de röker i smyg. Det händer ofta både på marknaden och hemma i byn att man har en "god" pipa tobak med sig, då bjuder man "laget runt". Det är nu så mycket som blivit förbjudet, att de gamla har svårt att följa med i utvecklingen. För var det hövdingen som bestämde allt och man litade helt på honom. För några år sedan gick det bra att gå till en missionskola även om man var de femtio fyllda. Visserligen var det många som gick dit utan att ens vara intresserad av att inhämta kunskaper, man slapp nämligen undan betalning av skatt då man gick i någon skola. Numera får ingen över fjorton år börja skolan, de som är äldre får gå på kvällskurser. Den lagen trädde i kraft 1955.

Många barn har många timmars väg till skolorna. De lär sig läsa och skriva och några kommer in på seminarier och blir själva lärare. Till största delen är det missionsskolor med visst understöd från staten. Men seminarier och utbildningsanstalter har inte undgått att få del av all oro som nu gripit omkring sig med allt större omfattning. Man kan inte inhämta kunskaper utan att få mat. Många vita lärare har ju redan gett sig iväg, de infödda är inte många nog att hålla en skola vid liv.

Man röker en "god" pipa och talar lågmält om det nya, det som kallas politik! Vad vet de om detta? Knappast ingenting. De förstår en del av det då människor drar fram på vägar och stigar och dör av svält.

När marknaden är slut för dagen går man hem till byn. Hyddorna är byggda av torkad lera eller bambu. En del an-

Av INGEGÄRD KARLSON

vänder sängar i västerländsk stil, fast mycket enkla. Mest förekommande är dock britsar utav bambu som placeras ett stycke från golvet. Inne i städerna bor den infödda befolkningen bättre — en del har egna små hus av tegel.

De som ännu har sina små odlingar i behåll, de borde ju trots allt kunna livnära sig? Ja, om inte oron hängde som ett mörkt moln ständigt över dem. Man odlar, säljer och byter varor och jordbruksprodukter. Men hur länge till får de göra detta? Något kan hända därute i odlingen. Det har talats så mycket om våldsdåd och överraskningar av de mest skiftande slag — de infödda är vettskrämda!

Fru Märta Lagerström, hemkommen från sin lärarinnebefattning i Kiwuprovinsen säger: De svarta behöver ro. Om de inte får detta, vad kommer inte då att kunna hända? Från Uranda kommer svältande flyktingar, fabriker är stängda, plantagerna är nedlagda och förfaller väl så småningom...

När man suttit en stund framför henne och frågat och hört henne berätta, ja då ser man det glimta till av svart sorg i hennes ögon. Men sedan ler hon, reser sig upp och stryker håret tillrätta.

— Jag glömmet inte bort när en kvinna från Ruanda hövdingstam (Watutsis) kom till oss och erbjöd sig att laga sin stams älsklingsrätt. Den kallas *Kiembe*. Det går till så att man skalar en korg med bönor, varje böna skalas med en liten kniv. Det tar tid men alla Watutsis är mycket skickliga i detta. Man kokar de skalade bönorna i olja och kryddar med peppar. Sedan brynes lök och får koka med bönorna tills det hela blir en tjock gröt. Serveras med kokt ris, vilket är kryddat med stark paprika. Fru Lagerström ler igen och tillägger: Men i Kiwu är det maniokagröt varje dag, allt som ätes där utöver räknas som mellanmål.

En liten provins i ett stort oroligt land — där hudfärgen är svart!

■ EXISTENS FÖR MILJONER

Forts. fr. sid. 9

många fall svårt att få grepp om då länderna i en del fall inte kan få fram en tillförlitlig statistik. Ja, så kan man sitta och kontrollera och jämföra, med vårt eget och det som jäser ute i världen. Det gäller existensen för miljoner och åter miljoner människor på vår jord.

S. H.

Sixten Heppling: Kampen mot världsniden, pris 9:50.

Pierre Moussa: Proletärländerna, pris 12:50. Båda böckerna utgivna av Rabén & Sjögren.

I blickpunkten

Vi har något som kallas för kulturdebatt — till skillnad från annan debatt — och den ska hållas vid liv. Därom är alla kulturskribenter eniga. Kulturskribenterna är också eniga om att kulturdebatten var bättre förr. "Den kom ur bruk någon gång på trettioalet", skriver en av de bittra, vemodfulla, en som längtar efter friska rallarsvingar, utdelade med intellektuell skärpa i en tid då man inte talar om "svärdet, altaret och penningpåsen" utan om bilen, TV och ATP. Dvs. om man nu ska hålla sig till treeniga storheter.

*

Utmärkande för kulturdebattörerna är att de annonserar efter en kulturdebatt; den ska föras med liv och lust. Men varför gör man då inte det? Vi tycker nog att det debatteras, men det är väl kanske inte om de rätta ämnena. Lyriken, som väl måste räknas till den "riktiga" kulturen, är väl inte så aktuell just nu som då Nils Ferlin m. fl. gick omkring i Klara med "Många kulörta lyktor".

Ett kulturdepartement skulle ge kulturen en högre status, framhåller Birger Norman i en artikel i SIA. Vi undrar hur detta skulle ta sig ut i praktiken. Ska vi ha ett departement måste vi också ha ett statsråd som chef för detta departement; byrådirektörer, byråsekreterare och andra "byråkrater" som det brukar heta. Sådant folk är ju i regel inte så omtyckta av kulturdebattörerna. Men vi har kanske inte förstätt efter vilka principer detta nyttillskott i Kanslihuset skulle byggas upp. De fria andarnas byggnad med tjänstemän är kanske avsedd att bli en särpling i Kungl. Maj:ts kansli. Tjänstemännen kommer kanske att tillsättas på andra grunder än som hittills skett.

*

I varje fall måste väl också kulturministern in spe bli beroende av herr Sträng eller någon annan finansminister. Han lär väl inte få lov att hålla sig med egen penningpung — till skillnad mot de andra departementscheferna. Då är det kanske lika bra att ecklesiastikminister Edenman får fortsätta som förut. Han har inte visat så dåligt handlag med kulturfrågorna, tycker vi. Detta är kanske mycket feget för att inte säga reaktionära fun-

deringar om vår kulturs framtidsplaner, men vi skyller på den teckning, vilken så målände illustrerar Birger Normans penningpolitiska funderingar i SIA. På sidan, under rubriken, står nämligen en mycket maktmedveten herre i hög hatt — det måste vara en departementschef — med en tung penningpåse i vardera handen. Bredvid honom dyker en trashank upp med utsträckt hatt; det måste väl föreställa den hungrande kulturen? Även "nye kulturministern" måste ju ordna med sådana triviala ting som fördelning av anslagsposter. Våra erfarenheter hittills talar för att även nya departementschefer är starkt beroende av ekonomiska realiteter — de kommer då man blir utnämnd till statsråd.

*

Om vi i princip är ense om att kulturen i största allmänhet är svältfödd också i folkhemmet kan man dock ha kätterska funderingar om det är lämpligt att stilla denna hunger genom utökning av antalet statsråd. Kultur, i den mening kulturskribenterna tycks avse, är ofta ett oklart begrepp. Ernst Wigforss yttrade en gång, att han tyckte man borde i vidsträcktaste mening i kultur innefatta människornas sätt att leva tillsammans. Kulturdebattörerna har med sin "kultur" en viss benägenhet att isolera sig i "elfenbenstorn" eller på en viss avgränsad plats i tidningarna, benämnd kultursidor. Särskilda språkrör, kulturtidskrifter, brukar i regel dö efter mycket kort tid. Många sorgliga exempel på deras korta livstid finns. "Var gång man andas dör en kulturtidskrift", skrev en känd skribent en gång. Låt oss till sist sammanfatta: kulturdebattörer kommer alltid att ha det besvärligt just därför att de syssla med kultur.

REDAKTIONEN

Status redaktion är tillgänglig för personliga besök och telefonsamtal endast fredagar mellan kl. 14—16. Redaktörsbefattningens förening med annan tjänst gör denna arbetsordning nödvändig. För ej beställda manuskript, bilder, teckningar m. m., kan redaktionen inte ta något ansvar.

DEN FÖRTROLLADE GULDKLOCKAN

Av MARIANNE HELLMÉR

Lasse beundrade väldigt mycket farfars guldklocka. Den var över hundra år och lyste som solen så blank var den, så det var inte undra på att farfar var rädd om den. Han hade den väl inlåst i ett gammalt skåp och nyckeln hade han i fickan, men en kväll var Lasse ensam hemma, och hade lovat att leka med sina bilar och flygplan och han fick inte gå in i farfars rum. Ja, det lovade han så klart. Men när inte pappa eller mamma hade kommit hem på flera timmar så visste han inte hur mycket klockan var, för han hade inte lärt sig klockan ännu. Om han skulle gå och leta rätt på farfars klocka i alla fall. Ja, det var inte snällt av honom, men han tassade in i farfars rum. Där var nästan mörkt så det var nog sent på kvällen tänkte Lasse. En bordslampa var tänd och kastade spännande skuggor på väggen.

Lasse såg sig omkring, nej titta tänkte han. Farfar hade glömt att låsa in klockan. Den låg där på bor-

det och blänkte gyllene och blank. Han smög sig tyst fram och sträckte ut handen efter klockan. Ah, så tung den var, när han lyfte den mot örat hörde han hur den tickade. Det var underligt, farfar hade ju sagt att den inte gick längre men den var antik, vad nu det betydde. Det var alldeles tyst i rummet, nu tickade den ännu starkare, och så hörde Lasse en röst som sa — Vad tänker du göra med min klocka? Har du fått lov att leka med den?

Lasse ryckte till och var nära att tappa klockan i golvet. Och nu såg han att hela rummet var förtrollat. Det var inte farfars lilla trevliga rum med blommiga gardiner och böcker på skrivbordet han såg utan en stor väldig sal. I taket hängde en

Ritat av Elsie Britt Stenqvist

lampa med ljus som brann, golvet hade röda tjocka mattor, sidenmöbler stod överallt och på ett stort skrivbord brann också ljus i en silverstake. I en djup läderstol satt en gammal herre med vit peruk. Han hade röd sidenväst och blixtrande spännen på skorna och hans rock var av sammet. Lasse hade aldrig sett en så fin gammal herre. Nu sträckte han ut handen mot Lasse. — Var inte rädd, sa han vänligt, kom hit så får jag hälsa på dig. Du förstär när du lyfte klockan så vreds tiden tillbaka 200 år. Och det är jag som äger den här klockan, den är från 1700-talet och det är mycket mycket länge sen. Den är så fin och dyr så du förstår väl att din farfar är rädd om den. Tyvärr går den inte längre, men nu var den förtrollad och tickade tillbaka tiden, och det var bra nära att du hade tappat den i golvet. Då hade allt farfar blivit ledsen. Ser du den här klockan fick han från sin farfar, och han fick den från mig.

Lasse tittade på honom med run-
da ögon, nog tyckte han att rummet
också var väldigt underligt. I en
grön kakelugn flammade en brasa,
en tekittel av koppar susade och
sjöng på ett bord intill, ljusen i lam-
pan kastade spöklika skuggor över
mattan. — Men jag får väl ta med
mig klockan hem igen till farfar,
frågade han och det ryckte litet i
hans mun som han tänkte börja grä-
ta, för han hade ju inte menat att
vara elak. — Då log den gamle
herrn med det vita pudrade håret
och räckte honom handen. — Kloc-
kan ligger nog på sin plats i din
farfars rum, sa han, när du kom-
mer hem igen. Jag ska bara vrida
tiden framåt. Och han lyfte kloc-
kan och började vrida upp den.

Det hördes ett svagt tickande, ett
glödande kol från brasan knastrade

Då hördes ett svagt tickande...

tansvärt ont om bostäder, de få som fanns var både för dyra och dåliga. Man tvangs att tränga ihop sig många i ett enda rum.

Kampen för bättre förhållanden började som sagt. Det var mycket det gällde: lön, anställningsförhållanden, arbetstid, arbetslokaler.

Vi kan ta arbetstiden som exempel på vad människorna hade att strida för, den är ju aktuell för oss som nu vill ha femdagarsvecka. Om vi håller oss till Sverige kan man konstatera att arbetstiden sällan understeg 11 timmar, ofta översteg den 12. Då t.ex. smedjorna i Eskilstuna blivit fabriker med ångmaskin och fick ångvisslor, blåste de på 1870-talet in sina arbetare kl. 6 på

morgonen för att släppa ut dem först kl. 8 på kvällen.

Vad lönen beträffar var den så låg att både man, hustru och barn måste arbeta — om nu arbete erbjöds. Inom vissa industrier var det mycket vanligt med barn som arbetskraft: på glasbruket var 1875 5% av arbetarna under 12 år. Det gick så långt att många barn togs ur skolan och sattes i industriellt arbete. Kvinnornas arbetskraft gick till textilindustrin och konfektionen. Men många hade tyngre arbete. Så t.ex. fanns det stora grupper "mursmäckor" eller "brukssnäckor" som de också kallades vid byggena.

Det fanns bara ett sätt för arbetarna att nå förbättrade förhållanden: genom sammanslutning. På 1850-talet började arbetarrörelsen organisera sig på allvar i England och efter dockstrejken i London 1889 kom de stora landsomfattande fackföreningarna till stånd. Arbe-

tarna började känna sig solidariska med arbetarna på andra arbetsplatser och i andra fack.

I andra länder kom fackföreningsrörelsen senare i gång. I Sverige t.ex. fanns det ännu i mitten av 1890-talet bara 15.000 organiserade arbetare.

Men alla framgångsrika organisationssträvanden till trots blev det snart klart att man inte kunde genomföra en hygglig förbättring av arbetarnas sociala strävanden utan politisk makt. I England fick en del arbetare rösträtt genom 1867 års vallag. Den nya riksdagsordningen av 1866 här i Sverige gav arbetarna mycket små möjligheter att utöva rösträtt: först långt senare kunde en del av de bäst betalda arbetarna få rösträtt. Men kampen gick vidare och målsättningen gällde allmän och lika rösträtt.

till, ljusen fladdrade och teköket sjöng, men plötsligt var det som det stora rummet bleknade allt mer och mer och så försvann det alldeles.

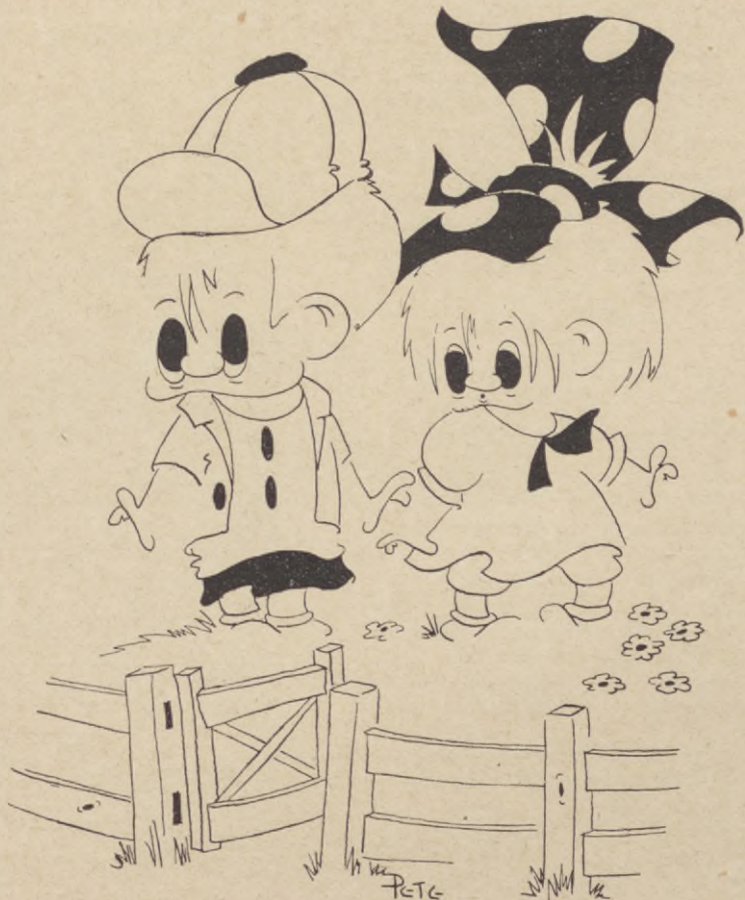
Lasse gnuggade sig i ögonen. Han skulle just tacka den gamle herrn för att han kunde trolla hem honom igen. Men när han såg sig om så fanns han inte längre där. Men farfars guldklocka låg och tickade på skrivbordet. Då gick det i dörren till hallen. Det var pappa och mamma och farfar som kom hem. Lasse skyndade sig att försvinna ut genom dörren så fort han kunde och in till mamma och pappa.

— Du har förstås haft det tråkigt när vi var ute, sa mamma. Klockan är ju över 12, det är mitt i spöktimmen. Just då kom farfar in med klockan i handen. — Nu ska ni få höra något underligt, sa han. Jag hade glömt klockan på bordet och när jag kommer in nu så har den börjat gå igen. Den har stannat någon gång för många år sedan på min farfarsfars tid. Nu visar den på över 12, jag tror jag ska ta den med till uramakaren i morgon så får han titta på den. Tänk att den tickar igen, det är rena trolleriet. Eller vad säger du Lasse?

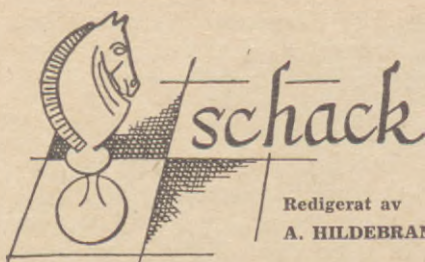
Men Lasse sa ingenting, han såg ut som han visste en hemlighet som inte farfar visste. Tick, tick, tick, tick, sa farfars guldklocka när han lade ned den i västfickan.

Ungdomligt tankeutbyte

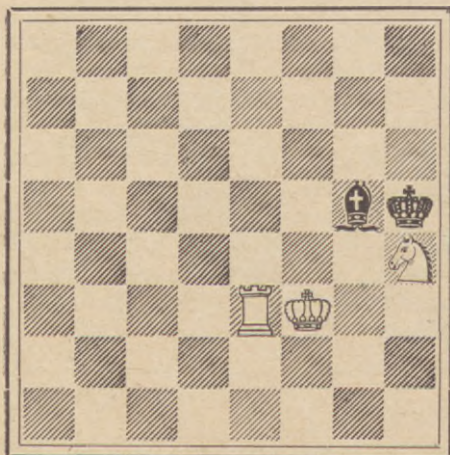
...Hur var då på cirkusen i går då?

— Jo, vars, där va då full cirkus...

Redigerat av
A. HILDEBRAND

STUDIE
av B. Häggquist
Eskilstuna-Kuriren 1945

Vinst

Den lilla studien ovan visar ett roligt tempospel. Som synes står de vita pjäserna i slag och den ena av dem är dömd att falla. Ett ensamt torn vinner dock endast i undantagsfall mot en löpare, men just här bör det gå (med lite finurlighet). Lösningen återfinns på sidan 16.

En temperamentsfull avslutning fick nedanstående parti mellan två hetlevrade italienska schackmästare. Mattkombinationen på slutet är inte ny, men lika effektiv för det. Se och döm själv!

Caro-Kann

Vit: Piccardo

Svart: Piranty

Spelat i Italien 1960

1. e2—e4	c7—c6
2. d2—d4	d7—d5
3. Sb1—c3	d5×e4
4. Sc3×e4	Lc8—f5

Efter världsmästerskapet 1960 har detta löpardrag åter kommit i ropet.

5. Se4—g3	Lf5—g6
6. h2—h4	h7—h6

Draget 6.—, h5 är dåligt på grund av springarmanövern Sg1—h3—f4.

7. Sg1—f3	Sb8—d7
8. Lf1—d3	Lg6×d3
9. Dd1×d3	e7—e6

En liten inexacthet som tillåter vit att spela 10. Lf4. Bättre var därför det förberedande 9.—, Dc7.

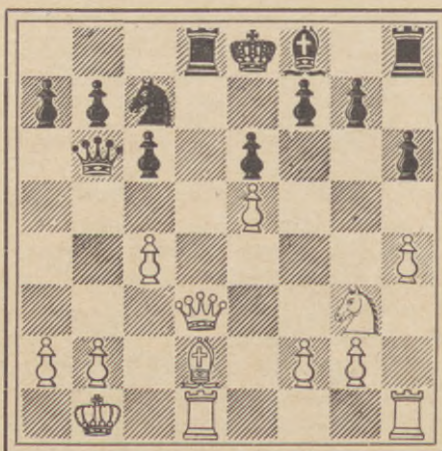
10. Lc1—f4	Sg8—f6
11. 0—0—0	Dd8—a5

Svart borde ha föredragit 11.—, Db6.

12. Kc1—b1	Sf6—d5

Ett alltför välvilligt tillmötesgående! På sin plats var 12.—, 0—0—0.

13. Lf4—d2	Da5—b6
14. c2—c4	Sd5—c7
- Även på 14.—, Sb4. 15. L×b4, D×b4 (15.—, L×b4, 16. c5) 16. Se5! står vit överlägset.
15. Sf3—e5	Sd7×e5
- Det är inte lätt att se någon bra fortsättning för svart. På 15.—, Sf6 följer 16. Lc3, Le7, 17. Se4 osv.
16. d4×e5	Ta8—d8

17. Dd3×d8!!	Ke8×d8
18. Ld2—g5††	

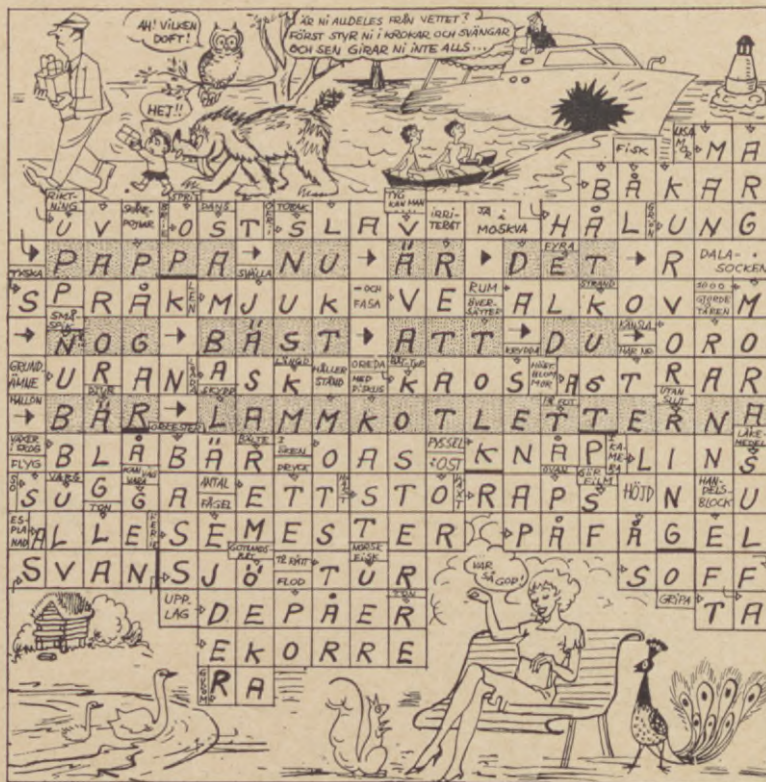
med matt i nästa drag vart den svarta kungen än går.

Så länge går vi...

— Vi ska vandra hand i hand genom hela livet — tills jag får råd att köpa bil...

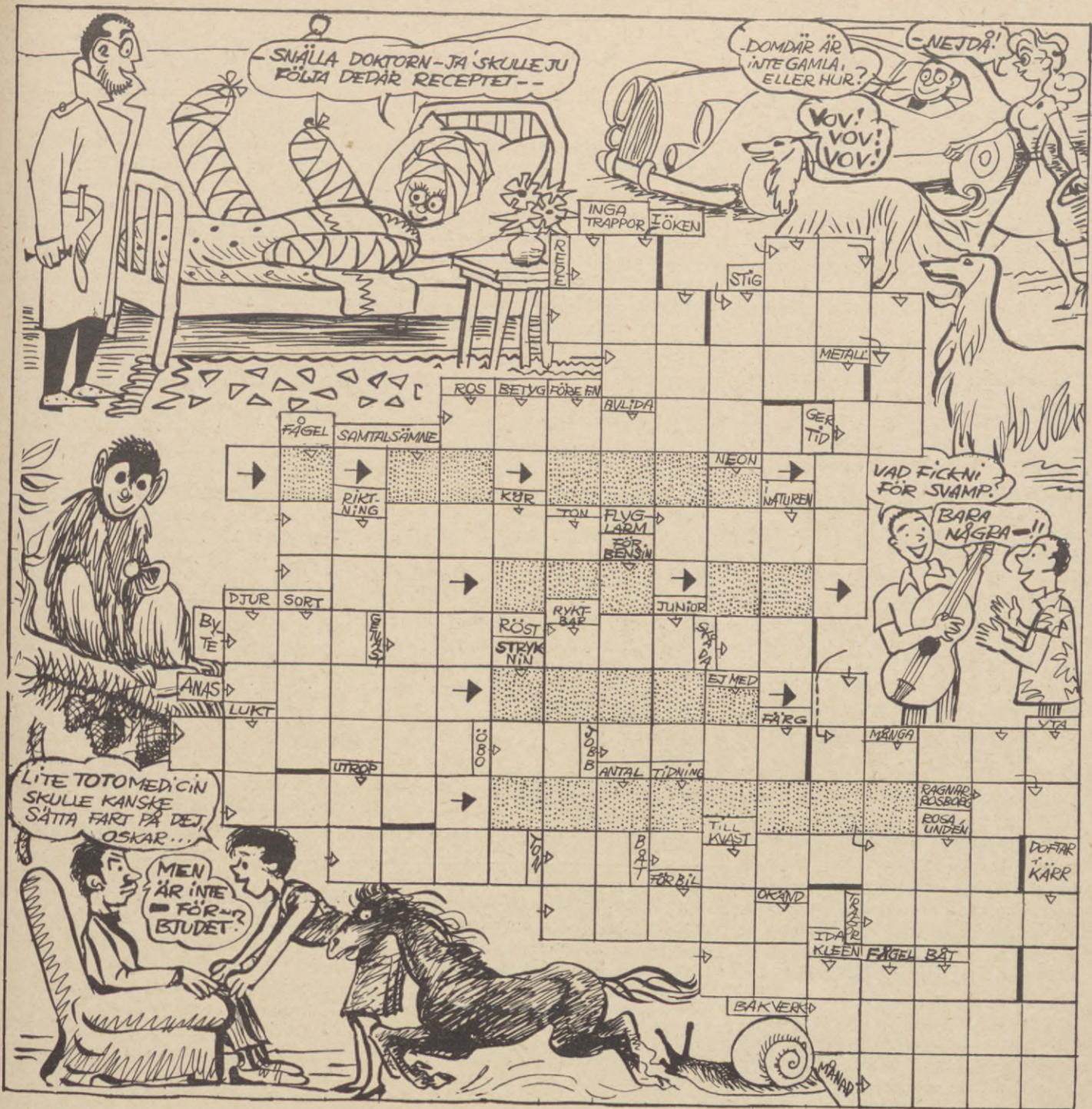
Lösning till Bildkryss nr 3

PRISTAGARE:

1:a pris kr 25:—, Fr. Ada Myhrman, Box 78, Sollefteå. 2:a pris kr 10:—, fru Inger

Shah, Smörbollsgatan 4 C, Göteborg H. 3:e pris kr 5:—, Sture Lindkvist, Dämme-gatan 10, Hälsingborg.

Bildkryss nr 5

Vårt majkryss rymmer som ni ser lite av varje från olika områden i vårt liv och leverne. Sätt igång — lycka till!

Lösningarna måste vara Status redaktion, Box 4149, Stockholm 4, tillhanda senast den 10 juni. För att få delta i tävlingen skall tävlingsbrevet vara märkt "Bildkryss nr 5". — Tre priser utdelas som vanligt, nämligen ett på 25, ett på 10 och ett på 5 kronor. Lösning och pristagarnas namn meddelas i Status augustinumner.

Namn

Adress

Postadress

De lungsjukas riksförbund håller kongress den 28—30 juli. Årets kongresstad är Göteborg och ombuden får alltså i år tillfälle att se västkusten under — som vi hoppas — verklig högsommar. Kongressförhandlingarna kommer att hållas i Folkets hus vid Järntorget. Sol och lagom värme hoppas arrangörerna i Göteborg på — vi instämmer med värdfolket.

Riksförbundets årligt återkommande socialvårdskurs i större format, dvs. på riksplanet, är fastställd att äga rum på Bommersvik, dagarna 30 maj—9 juni. Som vanligt blir det föreläsningar, övningar och grupparbete i alla ämnen, som berör De lungsjukas riksförbunds arbete och målsättning. Bommersvik är ett verkligt trivsamt ställe mitt i den leende södermanlandsnaturen. Kursdeltagarna, som väntas från hela landet, har att motse en arbetsam kurs, men också en samvaro med många andra givande inslag. De som kommer till "stora" förbundskursen brukar inte ångra sig och de blir i regel goda "ambassadörer" i förbundsfrågor. Det visar statistiken från gångna år.

Riksförbundets lotteri startade den 1 april i hård konkurrens med många andra företag i lotteribranschen. På vinstlistan står 8 st. bilar, TV-apparater, hushållsassistenter och många andra fina vinster. Pengarna från lotteriet skapar underlag för många av förbundets och lokalföreningarnas arbetsuppgifter. Hit hör bl. a. den betydelsefulla konvalescentvården, vård på konvalescenthem för husmödrar och andra, som behöver en tids stärkande vistelse på de hem som finns i olika delar av landet. Den som köper lotter i De

I kvartalstidskriften, utgiven av Svenska Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar, berättar överläkare Allan Beskow solskenshistorier från sin tid på sanatorium. I kåserande stil berättar han om människor, som trots sjukdom kan se försonande på tillvaron med hjälp av äkta skämtlynne — den humor som i sig innefattar stärkande livsförbättrarfilosofi. Vi tillåter oss att citera några bitar ur florin:

Till rondernas charm hörde att det visserligen var "överläkaren", som kom men inte så sällan patienten, som gav — av sin erfarenhet, sin kunskap, sin tankevärld och ibland av sin humor. Förhållandet uttrycktes en gång rakt på sak av en kvinnlig patient, som förärade mig ett av henne själv förfärdigt putslustigt troll. Hon ville inte ha något betalt utan gladd sig över att "för en gångs skull få göra något för doktorn". Jag svarade, att det hade hon redan gjort otaliga gånger med sitt glada skratt. Repliken blev: "Ja, jag har alltid ansett, att det är patienternas skyldighet att hålla modet uppe på våra läkare".

Frippe hade haft det trassligt i livet och tillvaron hade länge gestaltat sig som en ringdans mellan sanatorier, alkoholist-

lungsjukas riksförbunds lotteri ger ett gott handtag åt lungsjukvård och tbc-bekämpande. Lotteriet pågår hela sommaren — dragning den 30 september 1961.

En titt i medlemsförteckningen säger oss att De lungsjukas riksförbund är en stor

anstalter och fängelser. Men det var på något sätt stil på honom. Vi möttes en dag utanför sanatoriet och prata om sjukhuset, om nutid och gången tid, då han plötsligt med en svepande armgest yttrade: "Men klientelet, doktorn, klientelet! Tänk så det sjunkit de här åren. En annan kan ju knappt ligga här längre".

En medelålders, ogift diversearbetare hade genomgått ett flertal sanatoriekurer utan att visa det kvinnliga könet någon som helst uppmärksamhet. Till allmän förvåning började han emellertid en sommar ivrigt uppvakta en likaså medelålders kvinna av inte skön, men ärbar uppsyn, vilket till slut medförde hotfyllt mulder från den hemmavarande makens sida. Detta gjorde hjälten i vår lilla historia så olycklig att han fann sig böra uppsöka överläkaren för att diskutera sina problem. Under samtalets gång sade han plötsligt att allt var det förbannade körsbärsträdets fel. Tillfrågad om, vad som kunde dölja sig bakom detta märkliga yttrande — eljest brukar det ju vara ett äppelträd, som får skulden — svarade han: "Jo, ho satt i trät å plocka körsbär å så drösa ho rakt ner på mej, som råka stå unner. Hade ho inte gjort dä, hade ja allri lagt märke te'na."

handikapporganisation med drygt 16.000 medlemmar fördelade på ett 140-tal patient- och konvalescentföreningar i hela landet. De människor, som beröras av förbundsarbetet är emellertid många fler — sista statistiken redovisar ca 58.000 registrerade tbc-fall. Härtill kommer andra lungsjukdomar: lungcancer, astma, bronkiter osv.

Kemisk Tvätt — Restaurangtvätt
Hotelltvätt — Hushållstvätt — Stärktvätt

FÖRSTKLASSIGT UTFÖRANDE

Centraltvätten

MALMÖ

Kontor Föreningsgatan 16, tel. 724 15 Fabrik

Köpenhamnsvägen 44
Linnégatan 70
Regementsgatan 27
Nobelvägen 95
Lönngafan 58

S:t Knuts torg 10
Foslevägen 31
Ystadsgatan 9
Ö. Fäladsgatan 4
Föreningsgatan 16

Gynna svensk industri

fria frågor

Under denna rubrik är inte frågorna bundna till något visst ämnesområde, men om deras innehåll är så formulerat att en längre utredning är nödvändig kommer frågeställningarna ev. att behandlas i någon specialartikel. Vi kan givetvis inte lova svar på allt, men vi lovar att göra vårt bästa — välkommen med frågor till oss! Adressen är: *Tidskriften Status, Box 4149, Stockholm 4.* Märk kuvertet "Fria frågor".

Kan en långvarigt sjuk, som behöver medicinera nästan jämt, få någon hjälp för sina utgifter? Medicin blir dyr i längden för oss långtidssjuka.

Sjuk — men ej på sjukhus

SVAR: Läkemedel för långvariga och allvarliga sjukdomar kan utlämnas kostnadsfritt enligt en särskild förteckning. Som exempel på sådana sjukdomar kan nämnas sockersjuka, grön starr, kronisk bronkialastma, tuberkulos, olika slag av kräfta m. fl.

Det talas så mycket om ATP och vilka förmåner som utgår. Sällan hör man något om "undantagen" förrän man själv ramlar i fallgroparna i lagen. Vi minns att det fanns åtskilliga sådana i den nu gällande sjukförsäkringen. Lyckligtvis har många av dessa orättvisor tagits bort under årens lopp. Vill Status säga något om

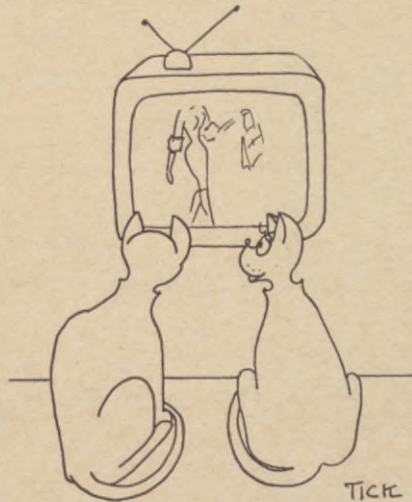
"undantagen" i ATP-försäkringen redan nu — den ska väl börja verka 1963?

Skeptisk ATP-man

SVAR: Att redan nu ge en katalog över "fallgropar" eller "undantag" i lagen är inte lätt. Många samordningsfrågor mellan ATP och andra pensionsformer återstår ännu att lösa. Mycket beror på "var man befinner sig" då lagen träder i kraft. Bl. a. kan nämnas att för rätt till förtidspension — enligt ATP-systemet — krävs att nedsättningen av arbetsförmågan inträffat efter det att man blivit försäkrad för tilläggspension. Det kommer alltså här att bli "skillnader" mellan olika invalid- eller förtidspensionärsgupper. Pension utgår t. ex. icke för nedsättning av arbetsförmågan som uppkommit till följd av sjukdom eller skada, som den försäkrade uppsåtligen åsamkat sig. I övrigt är det riktigt att den nya lagen börjar "verka" 1963 — de första tilläggspensionerna utbetalas då.

Res och lär . . .

Många resor i utlandet med kvalificerad undervisning erbjuder Folkuniversitetet även denna vår och sommar. Det gäller både vuxna och ungdom. Även inom landet finns studiemöjligheter. För skolungdom finns t. ex. en feriekola i Östhammar under sommarmånaderna. Folkuniversitetet samarbetar med Målsmännens Riksförbund, när det gäller ungdomskurserna. För den som är intresserad för utlandsvistelse med språkundervisning bör det vara naturligt att söka kontakt med Folkuniversitetet genom SJ:s resebyråer — man kan också skriva direkt till kansliet, Västmannagatan 48, Stockholm Va och begära upplysningar.

— I år struntar jag i vårmodet . . .

BORAS

BORAS EXPORTAFFÄR

Köpare till

Järn- o. Metallsrot samt Textilavfall

Kräkeredsvägen 6 — Telefon 156 20

— BORAS —

HÖÖR

VID BESÖK I HÖÖR, ät och bo på

Järnvägshotellet

God mat och gott kaffe — propra rum

Tel. 25

MALMÖ

Fråga alltid efter S:T KNUTS

Vatten och Läskedrycker

S:T KNUTS VATTENFABRIK

Malmö — Telefon 211 80

ALLT i pappersbranschen

billigast från

Skånska Papperscentralen AB.

S:a Promenaden 39 A

Tel. 718 30 — Växel

Allt i tryckluft

AB ÅSBRINK & CO

MALMÖ SV. 550 40

GÖTEBORG - HUDDINGE

11 37 71

57 19 13

KÖP
SOLSTICKAN

Kan kroppen tillföras jod vid tandborstning?

Vetenskapen ger svar

Man har fastslagit att jod är ett livsnödvändigt ämne, som dagligen måste tillföras kroppen. Inom vissa geografiska områden är jorden och vattnet jodfattiga, varigenom födan kommer att innehålla för litet jod.

Radioaktiv jodisotop användes vid vetenskaplig undersökning.

Genom märkning av tandkräm med jodisotopen J^{131} i form av natriumjodid ha svenska läkare vid en undersökning kunnat påvisa att:

1. Vid tandborstning under två min. med jodhaltig tandkräm kan beräknas att organismen upptager 6,2 % av tillförd jodmängd.

2. Upplagring av jod sker i munslimhinnan.

Om Ni borstar tänderna med jodhaltig tandkräm

är det vetenskapligt bevisat att Er organism tillföres jod och att denna jod stannar upp till 1,5 tim. i munslimhinnan.

Det är jod som gör skillnaden! Jod-Kalkklora har en förstklassig tandkräms alla goda egenskaper och innehåller dessutom jod i form av vita, lättlösliga jodsalter, som resorberas av tandkött och munslimhinna. Borsta och massera tandköttet mycket noggrant.

En bra tandkräm
som dessutom innehåller

JOD

Hemmets trevnad ökas genom
VACKRA TAPETER

C. A. Kåbergs Tapetaffär

J. V. Modin AB.

Regeringsgatan 5, Stockholm

Telefoner: 11 15 37 - 11 15 38 - 11 15 50

Lundin & Lindberg

Tel. 313 64

Väduren 21

Tel. 313 64

ESKILSTUNA

En läkemedelsindustri på frammarsch...

medel mot tuberkulos

*PAS
Tibinide
Nupasal*

vitaminpreparat

*Multiplex
Bascoplex
Beviplex m. fl.*

järnpreparat

*Aktifer
Guttafer
Di-Ferrosan
Ferro-B m. fl.*

Ferrosans verksamhet bygger på mångårig erfarenhet och givande samarbete med svensk medicinsk forskning.

Ferrosans forskning och produktion är huvudsakligen inriktad på vidstående läkemedelsgrupper.

FERROSAN — MALMÖ

Vård på konvalescenthem ger

REKREATION • VILA

● **KONVALESCENTHEMMET ALSBORG, HELGEVÄRMA**

Telefon: Växjö 601 07 (Kronobergs län)

Plats för 14 gäster

● **FJÄLLFARARGÄRDENS KONVALESCENTHEM,
UNDERSÅKER** (Jämtlands län)

Telefon: Undersåker 11

Plats för 24 gäster

● **KONVALESCENTHEMMET BJÖRKEFORS,
EDSBJÖRKE** (Värmlands län)

Telefon: Sunne 271 65

Plats för 30 gäster

● **FRITIDSGÄRDEN RAMNÄS, Postfack 42, TORUP**

Telefon: Torup 138 (Hallands län)

Plats för 20 gäster

● **KONVALESCENTHEMMET ÄSEN, ÄSLJUNGA**

Telefon: Klippan 600 09 (Kristianstads län)

Plats för 20 gäster

● **LÄNGASJÖNS SEMESTERHEM, ASARUM**

(öppet under sommarsäsong) (Blekinge län)

Telefon: Södra Hoka 11

Vintertid Karlshamn 1566

Plats för 22 gäster

● **SEMESTERHEMMET SVANHOLMEN**

(öppet under sommarsäsong) (Malmöhus län)

Adr.: Stiftelsen Svanholmens Vilohem,
Kamrergatan 3, MALMÖ C

Telefon: 040/97 53 44

Plats för 27 gäster

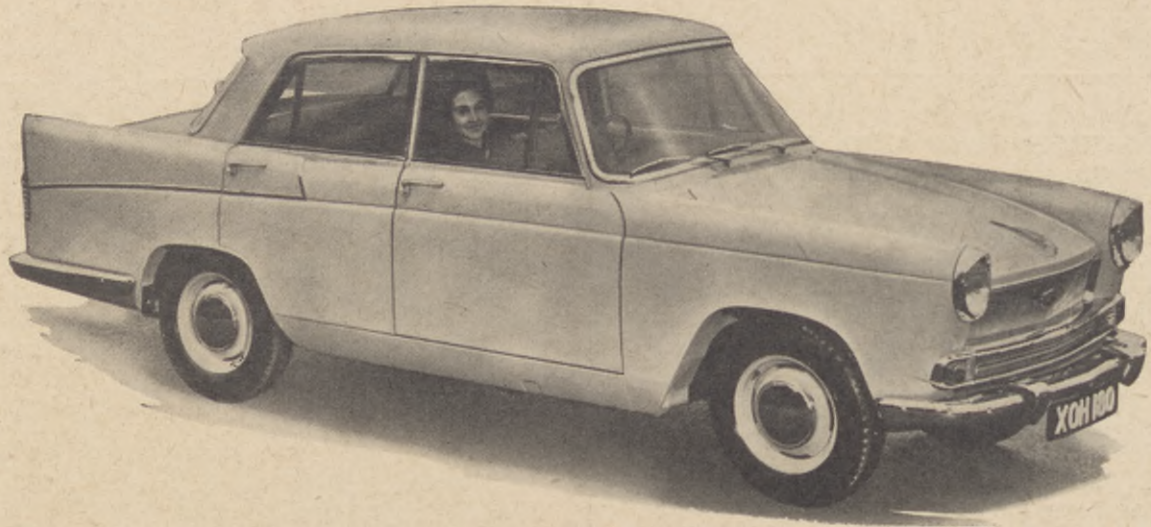

EFTERVÅRD = FÖREBYGGANDE
VÅRD

Förfrågan om plats

göres av sanatoriepatient hos sanatoriets kurator och för den som ej vistas på sanatorium hos dispensären eller genom De Lungsjukas Riksförbunds lokalföreningar

Toppvinster 8 Austin-bilar

10 Televisionsapparater

10 Transistorapparater

2 Hushållsassistenten

3.630 värdefulla vinster

CHANSA
VINN

Sammanlagd
vinstsumma:

över 200.000:—

DE LUNGSJUKAS RIKSFÖRBUNDS RIKSLOTTERI 1961

Härmed beställes

..... st. lotter à 2:— att sändas mot postförskott + porto, eller

..... st. lotter à 2:— att sändas varje månad fr. o. m. maj t. o. m. sept. 1961 mot postförskott + porto, samt dragningslista à 25 öre, som sändes omedelbart efter dragningen.

Namn:

Adress:

Var god texta!

Sänd ej pengar med denna rekv.

Status 5/61

Frankeras
med
20-öres
frimärke

DLR-lotteriet

Box 4149

STOCKHOLM 4

BILDA FAMILJEKEDJAN!
LOTTPRIS 2 KRONOR
REKVIRERA NU

Vid rekvisition av minst 10 lotter i samma sändning — dragningslista gratis och 10 % rabatt

20 lotter i samma sändning — dessutom portofritt

Minst en lott till varje familjemedlem ökar familjens vinstchans!